

Literární program zaměřený na přiblížení lidových tradic, zvyků a pranostik dětem předškolního věku

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Marie Kratochvílová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání bakalářské práce

Literární program zaměřený na přiblížení lidových tradic, zvyků a pranostik dětem předškolního věku

Jméno a příjmení: Marie Kratochvílová
Osobní číslo: P19000378
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Zadávací katedra: Katedra primárního vzdělávání
Akademický rok: 2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cíl: Příprava a realizace literárního programu zaměřeného na přiblížení lidových tradic, zvyků a pranostik dětem předškolního věku.

Metoda: strukturovaný rozhovor.

Postup práce:

1. Studium odborné literatury.
2. Výběr lidových tradic, zvyků, pranostik a literárních textů.
3. Sestavení literárního programu s využitím metod dramatické výchovy.
4. Vyhodnocení výsledků po ověření programu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- MACHKOVÁ, E., 2012. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatičnosti*. 2. dopl. vydání. Praha: Akademie múzických umění. ISBN 978-80-7331-214-5.
- MARÁKOVÁ, I., 2006. *Pranostiky a hry na celý rok: pro děti předškolního a mladšího školního věku*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7367-164-6.
- MŠMT., 2018. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: (úplné znění k 1. lednu 2018)* [online]. Praha: VÚP [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>
- SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SVOBODOVÁ, E., & ŠVEJDOVÁ, H., 2011. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0020-8.
- TOMÁŠKOVÁ, I., 2015. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0790-0.

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

29. března 2021

Předpokládaný termín odevzdání:

1. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

21. dubna 2022

Marie Kratochvílová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Janě Johnové, Ph.D., za její podporu, vstřícný přístup a odbornou pomoc při tvorbě bakalářské práce.

Dále bych také chtěla poděkovat učitelkám mateřských škol, které se zapojily do realizace celého programu a následně byly nápomocné i při jeho vyhodnocení.

Na závěr bych ráda poděkovala mé rodině a přátelům, kteří mě podporovali nejen při psaní bakalářské práce, ale především během celého studia na vysoké škole.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá literární a dramatickou výchovou v předškolním vzdělávání. Jejím cílem bylo sestavení literárního programu, který má děti seznámit s lidovými zvyky a tradicemi v období podzimu. V sestaveném programu jsou využívány metody dramatické výchovy s využitím aktivit pro rozvoj předčtenářské gramotnosti.

Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části je popsána literární a dramatická výchova v předškolním vzdělávání. Jsou zde vysvětleny zásady práce s textem, kompetence učitelky v MŠ a metody dramatické výchovy. Dále se teoretická část zaměřuje na lidovou slovesnost v předškolním vzdělávání a výběr zvyků a tradic pro roční období podzim. Na závěr jsou v teoretické části představeny knihy *Chaloupka na vršku* a *Chaloupka na vršku nové příběhy* od autorky Šárky Váchové. Praktická část se skládá z literárního programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“. Dále je zde podrobně popsán průběh šetření a vyhodnocení výsledků na základě strukturovaného rozhovoru s respondenty, kteří program realizovali.

Klíčová slova

literární výchova, dramatická výchova, předškolní vzdělávání, lidová slovesnost, *Chaloupka na vršku*, literární program

Annotation

The bachelor thesis deals with literary and dramatic education in preschool education. Its goal was to compile a literary program to acquaint children with folk customs and traditions during the autumn. The compiled program uses methods of drama education with the use of activities for the development of pre-reading literacy.

The work is divided into two parts. The theoretical part describes literary and dramatic education in preschool education. The principles of working with the text, the competencies of a kindergarten teacher and the methods of drama education are explained here. Furthermore, the theoretical part focuses on folk literature in preschool education and the selection of customs and traditions for the autumn season. Finally, the books *Chaloupka na vršku* (The Cottage on the Hilltop) and *Chaloupka na vršku nové příběhy* (The Cottage on the Hilltop new stories) by the author Šárka Váchová are presented in the theoretical part. The practical part consists of the literary program "*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*" (Guide to Autumn Customs and Traditions). Furthermore, there is a detailed description of the survey and evaluation of results based on a structured interview with respondents who implemented the program.

Key Words

literary education, drama education, preschool education, folk literature, book: „*The Cottage on the Hilltop*“, literary program

Obsah

Seznam obrázků	9
Seznam použitých zkratk.....	10
Úvod	11
1 Literární výchova v MŠ	12
1.1 Literární výchova jako prostředek rozvoje předčtenářské gramotnosti	12
1.2 Zásady práce s literárním textem	14
1.3 Kompetence učitelky MŠ	15
2 Dramatická výchova	16
2.1 Cíle a principy dramatické výchovy v předškolním vzdělávání	17
2.2 Výběr metod pro předškolní vzdělávání	20
3 Lidová slovesnost v předškolním vzdělávání	24
3.1 Výběr lidových tradic a zvyků pro podzimní období.....	25
4 Obyčeje a tradice v díle Š. Váchové	27
4.1 Chaloupka na vršku.....	27
4.2 Výběr kapitol z knih Chaloupka na vršku	28
5 Cíle a výzkumné otázky.....	30
5.1 Cíle	30
5.2 Výzkumné otázky.....	30
6 Program „Průvodce podzimními zvyky a tradicemi“	31
6.1 Struktura programu	31
6.2 Lekce číslo 1: „Na svatého Matouše brambory do koše.“	32
6.3 Lekce číslo 2: „Svatý Václav, patron naší země“	35
6.4 Lekce číslo 3: „To je zlaté posvícení“	39
6.5 Lekce číslo 4: „Na dlouhé a tuhé zimy potřebujeme teplé peřiny“	42
6.6 Lekce číslo 5: „Když na dušičky jasné počasí panuje, příchod zimy to oznamuje“	47

6.7	Lekce číslo 6: „Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.“	51
7	Metodologie realizovaného šetření	54
7.1	Strukturovaný rozhovor.....	54
7.2	Průběh šetření	54
7.3	Charakteristika respondentů.....	55
8	Výsledky šetření.....	57
	Závěr.....	58
	Seznam použitých zdrojů	60
	Seznam příloh.....	63

Seznam obrázků

Obrázek 1: Text k četbě lekce č. 1	32
Obrázek 2: Text k četbě lekce č. 1	33
Obrázek 3: Text k četbě lekce č. 1	33
Obrázek 4: Kartičky piktogramů lekce č. 2	35
Obrázek 5: Text k četbě lekce č. 2	37
Obrázek 6: Text k četbě lekce č. 3	40
Obrázek 7: Text k četbě lekce č. 4	43
Obrázek 8: Text k četbě lekce č. 4	44
Obrázek 9: Obrázkové kartičky lekce č. 4	45
Obrázek 10: Text k četbě lekce č. 5	48
Obrázek 11: Text k četbě lekce č. 6	51
Obrázek 12: Text k četbě lekce č. 6	52
Obrázek 13: Text k četbě lekce č. 6	52
Obrázek 14: Kartičky dějová posloupnost lekce č. 6	53

Seznam použitých zkratk

DV	dramatická výchova
KK	komunitní kruh
MŠ	mateřská škola
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
SSČ	Slovník spisovné češtiny

Úvod

Bakalářská práce se zabývá významem literární a dramatické výchovy v předškolním vzdělávání. Na základě principů právě těchto výchov, byl autorkou sestaven literární program, jehož tématem jsou lidové zvyky, tradice a pranostiky podzimu, se kterými jsou děti pomocí činností v programu seznamovány. V programu jsou využívány metody dramatické výchovy a aktivity směřující k naplnění vytyčených cílů programu.

Teoretická část obsahuje kapitolu o literární výchově, ve které jsou popsány zásady práce s literárním textem a kompetence učitelky v MŠ. Další kapitola je věnována dramatické výchově, jejím cílům a metodám, které jsou využitelné v předškolním vzdělávání. V následující kapitole je popsána lidová slovesnost, její žánry vhodné pro vzdělávání v MŠ a také výběr zvyků a tradic, které jsou stěžejní pro téma bakalářské práce. Poslední kapitola je věnována knihám *Chaloupka na vršku* a *Chaloupka na vršku nové příběhy* od autorky Šárky Vákové.

Pro praktickou část byly stanoveny dva hlavní cíle: vytvořit literární program „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ a následně jej ověřit v praxi. V programu jsou dodržovány zásady literární a dramatické výchovy na základě nastudované odborné literatury a jsou zde používány literární texty ze zmiňovaných knih. Program je určen pro pedagogy MŠ a byl ověřován autorkou práce a dalšími třemi pedagogy z MŠ.

1 Literární výchova v MŠ

Literární výchova patří do oblasti estetických výchov stejně jako výchova výtvarná, hudební, dramatická a pohybová. Literární výchova je také úzce spojena s výchovou jazykovou. Jejím cílem je rozvoj klíčových kompetencí dítěte předškolního věku podle RVP PV, a to především ve vzdělávací oblasti dítě a jeho psychika. V MŠ je literární výchova zpravidla spojována s činnostmi ze všech vzdělávacích oblastí RVP PV a probíhá v průběhu celého dne.

Literární výchova má stanoveny dva hlavní cíle pro vzdělávání v MŠ. Jsou stanoveny jako **výchova literaturou** a **výchova k literatuře** a vzájemně se prolínají (Strnadová, Bičíš'ová, Veberová 1989, s. 13).

Výchova literaturou může být popsána jako práce s knihou. Jedná se o činnosti, které jsou doprovázeny literárními texty. U dětí je rozvíjena slovní zásoba a vyjadřování, ale i emocionální a intelektuální stránka dítěte. Pomáhá dětem seznámit se s okolním světem a orientovat se v něm. Děti mohou o příběhu diskutovat, hádat, jak asi dopadne atd.

Cílem **výchovy k literatuře** je, aby děti získaly vztah ke knihám a k literatuře celkově. To jim napomáhá získat kladný vztah i k celoživotnímu vzdělávání. Využíváno je předčítání, přerušované čtení, vyprávění, hovory o knížkách, recitace básniček a říkadel, dramatizace příběhu, výtvarné vyjádření děje či postav, ale také prohlížení knih a ilustrací. Děti by měly mít v MŠ místo, kde si mohou knihy samy půjčovat, ale je důležité, aby měly jasně nastavená pravidla pro zacházení s nimi (Strnadová, Bičíš'ová, Veberová 1989, s. 14).

1.1 Literární výchova jako prostředek rozvoje předčtenářské gramotnosti

Předčtenářská gramotnost je soubor předpokladů pro čtení a psaní před nástupem do školy (Koželuhová, Wildová 2021, s. 20-21). Čtení jako takové je velmi komplexní činnost, u které je potřeba zohlednit mnoho faktorů.

Prvním faktorem jsou **genetické předpoklady dítěte a prostředí**, ve kterém dítě vyrůstá. Geny ovlivňují vývoj mozku a jeho aktivity. Jako podnětné prostředí je chápáno místo, kde jsou rodiče ve výchově aktivní a dítěti se věnují. Záleží jim na tom, aby měli s dítětem společné zážitky, komunikují s ním, tráví spolu čas aktivně, mají dostatečné materiální zázemí a především mají společně velmi silné citové pouto. Pokud nemá dítě dostatečně podnětné prostředí, mohou geny ovlivnit i některé poruchy čtení a sklony k dyslexii (Tomášková 2015, s. 32-33).

Druhým faktorem ovlivňujícím předpoklady pro prvopočáteční čtení je **zralost dítěte**. U zralosti dítěte posuzujeme bohatou slovní zásobu, percepční vyspělost, orientaci a vnímání v prostoru a laterální.

Bohatou slovní zásobou rozumíme to, kdy dítě rozumí významu slov, pojmům, a různým frázím. Bez těchto schopností nedokáže porozumět slyšenému textu.

Percepční vyspělost obsahuje schopnost zrakové a sluchové diferenciaci u dítěte, ale také sluchovou a zrakovou analýzu a syntézu. U sluchového vnímání by mělo být v MŠ rozvíjeno naslouchání a sluchová paměť, rytmika, rozeznávání zvuků, délky slabik a hlásek, a také převyprávění příběhu. Zrakové vnímání rozvíjí především zrakovou paměť a rozlišování (Tomášková 2015, s. 35-36).

Orientace v prostoru napomáhá dítěti k budoucí orientaci v knížce, kdy se čte ve směrech zleva doprava a shora dolů. Děti v předškolním věku by měly být schopné orientace v prostorách budovy MŠ, domova a blízkého okolí a měly by znát pojmy, jako jsou nahoře, dole, nad, pod, vedle a další.

U **laterality** by mělo dítě bezpečně znát levou a pravou stranu. Pokud si v tom není jisté, mohou tyto pochyby ovlivnit následující úspěšnost při učení čtení (Tomášková 2015, s. 36).

Kromě předpokladů pro čtení rozvíjí předčtenářská gramotnost mnoho dalších oblastí, které vytváří u dítěte jeho osobnost. Hlavními rozvíjenými oblastmi u dítěte jsou smyslové vnímání, orientace v prostoru a času, představivost a fantazie, paměť, myšlení, komunikační schopnosti a grafomotorika. Právě literární výchova je vhodná pro rozvoj předčtenářské gramotnosti, protože děti skrze ni získávají nejen vztah ke knihám a ke čtení, ale také u nich rozvíjí soustředění a pozornost, paměť, porozumění textu a další. To vše do budoucna připravuje děti na to, aby zvládly prvopočáteční čtení bez větších obtíží.

1.2 Zásady práce s literárním textem

Podle Gebhartové (2011, s. 12) je literární text pro děti v předškolním vzdělávání vstupem do kulturního světa. Jako první je zaujme výtvarná stránka knihy, její ilustrace, grafická úprava a celkový design. Proto je lepší číst přímo z knihy a vyhnout se předčítání z okopírovaného listu papíru.

První zásadou je vhodně zvolený literární text. Literární texty pro předškolní vzdělávání by měly být rozmanité, co se žánru a formy týče. Učitelka by také měla dbát na příležitost, při které bude texty předčítat. Jiný text si zvolí pro dramatizaci příběhu, jiný pro čtení při odpočinku, pro práci s jazykem atd. Vhodně zvolený text by měl děti zaujmout už první větou. Pokud děti na začátku příběhu ztratí souvislosti, jejich pozornost se postupně vytrácí. Nemělo by se zapomínat na téma příběhu, které by pro děti mělo být aktuální. Může navazovat na téma týdne, na konkrétní události, anebo na roční období, lidové tradice a svátky.

Dále by neměl být opomíjen věk dítěte. U mladších dětí bychom měli začínat krátkými texty s jednoduchou slovní zásobou. Vhodná jsou říkadla, básničky a rozpočítadla. Teprve po nějaké zkušenosti můžeme vybírat delší a složitější texty. Pokud bude v textu moc složitých slov, neupoutá dětskou pozornost. Texty můžeme doplnit drobným úkolem, který dodá dítěti pocit, že jeho splněním něco dokázalo.

Také je důležité si uvědomit důležitost obrázků. U dětí v předškolním věku je obrázek tím jediným, čemu v knihách rozumí. Napomáhá jim představit si, o čem příběh bude a dále propojit si slyšené s konkrétní představou. Učitelka v MŠ by měla vybírat takové literární texty, které jsou bohatě ilustrované, ale neměla by zapomínat na to, co je jejím cílem. Pokud chce, aby děti po přečtení příběhu nakreslily hlavní hrdiny, nebude jim obrázek ukazovat atd.

V neposlední řadě je důležité dbát na vhodně zvolenou dobu činnosti. Aktivita by neměla probíhat ve spěchu, nebo by děti neměly být moc unavené. Záleží i na prostředí, ve kterém bude činnost probíhat. Pokud budou děti v prostředí, které je rušivé, budou věnovat pozornost něčemu jinému.

Poslední zásada se týká vybavení knihovny pro děti. Měla by být v místě, kde je možné být nerušen okolím. Prostor by měl být útulný a měl by mít místa k sezení a relaxaci. Knihovna by měla být vysoká tak, aby do ní děti dosáhly bez pomoci učitelky a mohly se tak s knihou setkávat samy. Nutné je si s dětmi nastavit jasně daná pravidla k zacházení s knihami. Taková pravidla, aby se děti naučily chovat ke knihám jemně a šetrně.

1.3 Kompetence učitelky MŠ

Osobnost a schopnosti učitelky v MŠ je pro vzdělávání dětí naprosto zásadní. Důležitost se přikládá jak její kreativitě, tak všeobecným znalostem. Pro literární výchovu by její dovednosti měly splňovat správnou artikulaci, plynulost projevu, potřebnou sílu a intonaci hlasu, schopnost kritického myšlení a estetického vnímání (Gebhartová 2011, s. 10).

Po vhodně zvoleném textu je důležité, aby ho učitelka dětem uměla zajímavě a poutavě předložit. K tomu jí slouží její **hlas a řeč těla**.

Hlas učitelky by měl být melodický a příjemný. Neměl by být pištivý ani huhlavý. Mělo by jej být dobře slyšet a tempo řeči by nemělo být příliš rychlé, aby mu bylo rozumět. Aby učitelka dosáhla těchto aspektů, může jí dopomoci nahrávka vlastní četby a následným poslechem všechna zmíněná kritéria zhodnotit. Děti by také podle naší intonace hlasu měly rozeznat, jestli jsou výroky postav hrozné, ustrašené, veselé atd. K navození té správné atmosféry může napomoci využívání pauz. Pauza během předčítání vyvolává v dětech očekávání, vzbuzuje jejich pozornost a dává prostor uvědomit si slyšené (Doláková 2015, s. 21-22).

Pokud chceme dětem předložit literární texty poutavě, je důležité si uvědomit, že významným faktorem je i naše **řeč těla**. Jedná se tedy o neverbální komunikaci s posluchačem, ve které hraje důležitou roli mimika, gesta a oční kontakt. Přidáme-li k příběhu pohyb a výraz obličeje, vtáhneme děti více do děje a můžeme vytvořit silnější napětí v klíčových událostech příběhu. Pohybem můžeme změnit zorný úhel, ukázat charakteristické rysy (velké uši, drápy atd.), nebo činnosti postavy. Díky změně výrazu obličeje si mohou děti lépe představit emoce, jako jsou například strach, vztek, radost, znechucení a další (Doláková 2015, s. 23).

2 Dramatická výchova

Dramatická výchova může být definována jako učení zkušeností. Ten, kdo se DV účastní, vyjadřuje svůj osobní postoj v různých situacích a díky získaným zkušenostem během procesu prozkoumává sociální a mezilidské vztahy, situace v životě, ale i situace nereálné, fikce, které prezentuje jako realitu (Machková 2007, s. 32-33).

Podle Svobodové a Švejdrové je DV tvořivý proces, skrze který dochází u zúčastněných ke zkoumání tématu a k vytváření vlastních postojů na základě prožitku (Svobodová, Švejdrová 2011, s. 9). Právě díky těmto faktům je DV vhodným prostředkem k celkovému rozvoji dětí v MŠ a k naplnění vytyčených cílů podle RVP PV.

V DV jsou rozlišovány dvě oblasti výchovně-vzdělávacího procesu, které se vzájemně doplňují, a to **osobnostní a individuální rozvoj** účastníků procesu a **rozvoj sociální** (Amirová, Fiedlerová, Rejchrtová 2019, s. 27).

První oblast je zaměřena na rozvoj vnímání okolí a vnímání sebe sama. Při tomto procesu jsou odstraňovány u zúčastněných (dětí) jejich zábrany, strachy, tréma a ostych. Dále je v této oblasti rozvíjena představivost a fantazie, tvořivost, rytmika, schopnost vyjádřit se pohybem, ale rozvíjeny jsou i komunikační dovednosti. U dětí je podporována schopnost vyjádřit své myšlenky, pocity a názory, ale také způsobilost respektovat to stejné u ostatních a schopnost druhým naslouchat.

Druhá oblast, tedy sociální rozvoj, vede děti ke vzájemné spolupráci ve skupině. Vede je k pomoci druhému a pochopení. Na této specifikaci je vidět úzké propojení s první oblastí. Dítě se také seznamuje se situacemi z běžného života, které si může v bezpečí skupiny prožít a vyzkoušet si na ně různé reakce, díky kterým se učí zodpovědně a svobodně rozhodovat samo za sebe.

U DV by neměla být opomíjena vysoká potřeba pohybu u dětí v této vývojové fázi. Proto je důležité vybírat takové metody a techniky DV, při kterých bude tato potřeba naplňována.

2.1 Cíle a principy dramatické výchovy v předškolním vzdělávání

Mezi hlavní cíle DV patří: vnímání a orientace v prostoru, jasné a zřetelné vyjádření myšlenek a názorů bez obav a strachů, poznání sebe samého, respektování druhého, poznávání hodnot, spolupráce s ostatními, rozvoj výrazových prostředků a komunikačních dovedností, a také schopnost dovést kolektivní dílo do konce (Amirová, Fiedlerová, Rejchrtová 2019, s. 29).

Kromě cílů DV uvádí Machková ve své publikaci (2007, s. 51) také její hodnoty, jelikož DV svými metodami a principy obohacuje jedince i společnost v jejich morálních postojích. Mezi hlavní hodnoty DV patří: **sociální rozvoj, rozvoj komunikativních dovedností, rozvoj obrazotvornosti a tvořivosti, schopnost kritického myšlení a emocionální rozvoj jedince** (Machková 2007, s. 51-54).

DV umožňuje zúčastněným stát se někým jiným v nejrůznějších situacích. Dovoluje jedinci reagovat na tyto situace různě podle charakteru postavy, podle pocitů, ale i podle hodnot. Právě díky tomu dochází u jedince k **sociálnímu rozvoji**. Dále k sociálnímu rozvoji napomáhá spolupráce mezi jedinci, proto je velmi důležité zařazovat do DV skupinové činnosti, při kterých je nutné jednat, ale i prožívat, s ohledem na druhé (Machková 2007, s. 53).

Rozvoj komunikativních dovedností se zabývá, jak verbální, tak i neverbální komunikací jedince. Jedním z cílů je, aby byl zúčastněný schopen vyjádřit své vlastní myšlenky, pocity a postoje srozumitelně pro ostatní, ale tak, aby jim i on sám porozuměl. Dále tvoří významnou část rozvoje komunikativních dovedností umění naslouchat. Důležitými dovednostmi v této oblasti jsou: plynulost projevu, bohatá slovní zásoba, správná artikulace, ovládání dechu a tempa řeči, mimika a gestikulace, rytmus, ale i koordinace pohybu a orientace v prostoru (Machková 2007, s. 52-53).

Obrazotvornost a tvořivost může být chápána také jako rozvoj fantazie. Jedná se o schopnost zúčastněného nahlížet na věci, které zná jinak, nebo zkusit nové věci, které pro něj nejsou tzv. vžité. Tato schopnost rozvíjí u jedince nejen jeho fantazii, ale i empatii a toleranci vůči ostatním.

DV jsou jedinci předkládány situace a okolnosti, na které je nutné využít **kritické myšlení**. Tyto situace jsou často problémové a cílem je nalézt jejich řešení. Tím, že má zúčastněný možnost vstoupit do role, může tak jednat v těchto situacích s jakýmsi odstupem, a tak si zkoušet na tyto situace klást otázky a řešit je (Machková 2007, s. 53).

Hodnota, která by neměla být v DV nikdy opomíjena, je **emocionální rozvoj** jedince či skupiny. Díky této hodnotě by mělo dojít u zúčastněného k pochopení citů a emocí, jako něčeho normálního pro život, naučit se je ovládat a rozumět jim. Nepotlačovat negativní emoce, ale naopak umět je uvolnit a pomoci sobě samému (Machková 2007, s. 54).

Svobodová a Švejdová (2011, s. 48) dále popisují několik hlavních principů DV, bez kterých by neměla s dětmi probíhat. Jsou jimi **princip aktivity prožitku a zkušenosti, princip hry a hry v roli, princip tvořivosti a fikce, princip partnerství, princip objevů, zkoumání, experimentace a improvizace a princip psychosomatické jednoty a empatie**.

Princip aktivity, prožitku a zkušenosti poukazuje na to, jak je pohyb a celková aktivita dítěte nezbytnou součástí předškolního vzdělávání. Je důležité o věcech nejen mluvit, ale i konat. Prožitek může být definován jako individuální projev vnitřního života jedince. Ten u lidí probíhá, když jsou nejen aktivními, ale probíhá i ve fázi odpočinku. V MŠ dětem napomáháme k individuálnímu prožitku vhodnými aktivitami. Tím, že je dítě aktivní a přijde si na věc samotné, je jeho zkušenost z prožitku mnohonásobně intenzivnější a opravdovější, než kdyby mu to bylo pouze předloženo. Je důležité myslet na to, že děti prožívají věci na základě předchozí zkušenosti, a tak je třeba počítat s tím, že na stejnou situaci mohou mít děti různé reakce (Svobodová, Švejdová 2011, s. 48).

Hra má být v MŠ vždy svobodná a děti by do ní neměly být nuceny. Děti mohou být ve hře pouze pozorovateli, protože i tím získávají vlastní zkušenost. Tento princip by při DV neměl být opomíjen, protože děti se během ní učí komunikovat s okolím. Hra je tu stvořena pro radost dětí. Účelem hry není mít jasný cíl, ale je jím společný prožitek. Každá hra má svůj čas a prostor, a také jasně stanovená pravidla.

Dalším principem, ale zároveň i metodou DV, je **hra v roli**. Hra v roli je pro děti v předškolním věku naprosto přirozená. Každý den si během svých činností hrají na určité role (např. ty jsi tatínek a já budu maminka). Děti potom svou hrou představují pro zvolenou roli činnosti, které pozorují a znají ze svého okolí. Učitel může díky hře v roli dostat dítě do situace, kdy si prožije něco, na co by za normálních okolností nemělo odvahu. Je velmi důležité mít jasně stanovené znamení pro to, kdy je dítě v roli, a kdy není. Například pokud bude mít dítě

na hlavě čepici je v roli, ale když si ji sundá, tak je to opět náš kamarád ze třídy. Po hře v roli je vhodné s dětmi reflektovat jejich prožitky, ale mělo by být zachováno pravidlo, že je to jen mezi dětmi a učitelem a tyto informace nejsou nikdy vynášeny mimo skupinu.

Pokud se učitelka rozhodne dělat s dětmi DV, měla by vždy dodržovat **princip tvořivosti a fikce**. Hlavním cílem tohoto principu je kladně přijímat nápady dětí, nechat je vymýšlet více různých řešení, a společně dojít k závěru, ze kterého si společně něco odnese. Tvořivost u dětí podporuje hlavně učitelka, která by měla být nápáditá. Učitelka bude děti navádět pomocí pestrého popisu prostředí, kde se nachází, co se tam děje atd.

Partnerství je chápáno jako vztah mezi lidmi. Proto je tento princip v DV, ale i během celého dne v MŠ, naprosto nezbytným. Je založen na vzájemném respektu, úctě, empatii, spolupráci a pomoci. Partnerství v MŠ je především mezi učitelkou a dítětem, kdy se jedná o vztah založený na demokratickém pedagogickém stylu s jasnými pravidly, ale také na vztahu mezi učitelkou a ostatními zaměstnanci MŠ (Svobodová, Švejdová 2011, s. 53-54).

Princip objevů, zkoumání, experimentace a improvizace napomáhá dětem, aby byly cílevědomými. Zkoumání a experimenty by měly být pro děti hrou, ale učitelka má možnost naplnit svůj vzdělávací záměr. Všechny činnosti DV jsou vlastně experimentem. Během těchto činností získáváme různé výsledky a nikdy dopředu nevíme, jaké budou. Valenta definuje improvizaci jako nepřipravenou hru, která nás nutí reagovat tady a v tuto chvíli (Valenta 2008, s. 217). Děti nedostávají radu, jak se mají chovat, a co mají dělat. Určena jsou pouze základní pravidla. Učitelka by měla být schopna improvizace, kdy může reagovat na nápady dětí, nebo změnit nenásilně jejich směr, pokud je to třeba.

Princip psychosomatické jednoty a empatie je pro děti v předškolním věku naprosto přirozeným. Bohužel se setkáváme s případy, kdy je u dětí tato schopnost potlačována (Nebreč, to nebolí!). Učitel by měl umět respektovat prožitky dítěte, jeho pozitivní, ale i negativní reakce a vytvořit mu bezpečné prostředí pro jeho vlastní zkušenosti.

V neposlední řadě je důležité myslet na to, že každá učitelka by měla umět děti správně namotivovat. Je nezbytné, aby se děti pro aktivity nadchly a měly o ně zájem. Učitelka může využít důrazné čtení příběhu, nebo práci s předměty, krátkou hru atd. Navazující činnosti by měly být pro děti srozumitelné, nepřekombinované a s jasně vyhrazenými pravidly. Aby děti udržely pozornost po celou dobu činnosti, měla by se střídát rušná část s klidovými aktivitami. U všech aktivit je podstatné vymezit jasné hranice mezi realitou a fikcí (Amirová, Fiedlerová, Rejchrtová 2019, s. 35).

Učitelka v MŠ je pro děti průvodcem, který jim napomáhá poznávat a rozvíjet jejich talenty, uvědomovat si vlastní možnosti a limity. Měla by tedy vytvořit bezpečné prostředí plné bezpodmínečného přijetí, vzájemné důvěry a být skutečným partnerem dítěte, které není během procesu nijak odsuzováno. Zároveň musí dbát na bezpečnost celé skupiny, a tak je vhodné si společně se skupinou před zahájením činnosti vytvořit jasná pravidla pro DV. Je dobré nastavit si tzv. štronzo pravidlo. Učitelka se s dětmi dohodne na signálu, který znehybní celou skupinu a nastane tak klidový stav, při kterém má učitelka prostor pro vysvětlení výrazu, či vzniklé situace. Dalším pravidlem je, že to, co prožijeme společně, nevynášíme ven. Jedná se o zachování důvěry mezi učitelkou a dítětem, protože během DV vypráví děti své příběhy, názory, ukazují své postoje a jsou velmi citlivé. Během DV děti nikdy do ničeho nenutíme. Toto pravidlo je pro DV naprosto zásadní. Pokud chceme, aby se děti zapojily, tak je zapotřebí opravdu velmi dobrá motivace, ale pokud ani tak nechtějí, nenutíme je.

2.2 Výběr metod pro předškolní vzdělávání

Dalším úkolem učitelky je vhodně si zvolit metody a techniky DV. Učitelka by měla dbát na věk kolektivu, individuální zvláštnosti, složení třídy, ale také na cíle, které chce zvolenou metodou naplnit.

Mezi vhodné metody DV pro předškolní vzdělávání patří:

- Práce s rekvizitou
- Narativní pantomima
- Hra v roli
- Improvizace
- Živý obraz

Při **práci s rekvizitou** je podstatné mít jasně stanovený předmět, který nás bude celou dobu činnosti provázet. Rekvizita by měla úzce souviset s tématem, které chceme s dětmi prožít. Ta je při této metodě využívána jako symbol, ke kterému učitelka tvoří otázky. Otázky mohou tvořit i děti a učitelka by měla opět respektovat veškeré nápady dětí. Jako příklad si můžeme představit, že se s dětmi bavíme o zvířatech. Jako rekvizitu si vybereme postavičku jednoho konkrétního zvířete a učitelka klade otázky typu: „Kdybys byl toto zvíře, co bys chtěl dělat?“ nebo „Kdybys byl tímto zvířetem, jaký bys byl?“ atd. Zde je opět důležitá improvizace učitelky, která může na nápady dětí kreativně reagovat a nabídnout jim, pokud je to možné, aby si tuto situaci vyzkoušely. Je nutné, aby na tuto činnost bylo předem připravené a jasně stanovené místo, kde se dítě dostane do role.

Narativní pantomima je definována jako zobrazení vyprávěného (Svobodová, Švejdová 2011, s. 73). Během této metody je na místě mít vhodně zvolený text, ve kterém se objevují pohybová slovesa a je dějově velmi bohatý. Neméně důležitý je také přednes učitelky. Části příběhu, které budou děti předvádět, čteme pomalu a důrazně, zatímco části, kde není, co předvádět, můžeme přečíst rychleji. Metoda spočívá v tom, že učitelka čte nebo vypráví příběh k tématu a děti předvádějí činnosti hrdinů. Vhodné je začít větou: „Teď se z vás stanou hrdinové naše příběhu...“. Pokud máme v textu slovesa, která by mohla být pro děti nebezpečná, (spadnul, zakopnul atd.) domluvíme se s nimi dopředu, jak toto sloveso předvedou (spadnul = uděláme dřep).

Hra v roli je nejen metodou DV, ale také jeden z jejich principů. Pokud o hře v roli hovoříme jako o metodě DV, můžeme ji rozdělit do několika kategorií. První by byla simulace. Během *simulace* hrají děti samy sebe v nějaké fiktivní situaci nebo prostředí (např. ocitli jsme se v džungli, v ponorce atd.). Druhou kategorií je *alternace*, při které už dítě hraje nějakou roli, ale chová se v ní podle sebe. Poslední kategorií hry v roli je *charakterizace*. Tuto kategorii vede učitelka. Klade dětem dotazy na charakteristický prvek postavy, nebo situace a dá jim prostor vyjádřit jejich nápady. Dále je dětem nabízeno, jestli si chtějí takto postavu zahrát a ukázat ostatním, jak by to podle nich asi vypadalo. Velmi důležité u hry v roli je, aby učitelka děti do rolí nenutila, ale dala jim možnost si svou roli zvolit. Také by se nemělo zapomínat na prvek, díky kterému bude dítě vědět, kdy se v roli nachází. Může to být rekvizita nebo kostým, ale platí zde pravidlo, že čím jednodušší prvek to bude, tím pro děti lepší.

Improvizace probíhá bez předchozí přípravy. Má v MŠ všestranné využití, kdy můžeme nechat děti vyjádřit se pohybem, slovem, gestem i mimikou. Záleží, jak učitelka nastaví pravidla hry.

Živé obrazy jsou ve své podstatě pantomimická zobrazení bez pohybu. Umožňují nám zastavit čas a společně něco vytvořit. Čas můžeme zastavit předem domluveným slovem (stop atd.), nebo ho rovnou tvoříme podle zadání (Postavte se jako...) anebo také podle zvoleného obrázku či fotografie (Svobodová, Švejdvová 2011, s. 84). Je důležité provádět tuto činnost rychle, jelikož děti mají neustálou potřebu pohybu, a tak vydrží zastavení v obrazu jen na pár okamžiků.

V MŠ se dále využívají v rámci DV následující metody:

- Asociační kruh
- Tvůrčí psaní
- Diskuze

Asociační kruh je založen na asociaci myšlenek, kdy jeho logiku zná pouze dítě samo (Svobodová, Švejdvová 2011, s. 53-54). Dětem bychom jejich asociace neměli nikdy vyvracet, i když nám mohou připadat nelogické. Průběh této metody probíhá v kruhu, kdy si posíláme vybraný předmět. Ten, kdo má v ruce předmět, řekne ostatním svou asociaci. Jako téma můžeme využít samotný předmět, který si budeme posílat, nebo téma předem dětem vysvětlíme. Např. pokud budeme po kruhu posílat jablko, můžeme začít: „Když se řekne jablko, napadne mě...“.

Tvůrčí psaní spočívá v tom, že učitelka zapisuje text, který děti vymýšlí. Děti mohou vymýšlet básničky, pohádky, dopisy a další literární žánry na domluvené téma. Je důležité, aby učitelka zapisovala hned před dětmi podle toho, jak jí příběh diktují. Děti se pomocí této metody učí vyjadřovat své myšlenky a vzbuzuje to u nich zájem naučit se číst a psát (Svobodová, Švejdvová 2011, s. 88).

Diskuze není typickou metodou DV, ale podle Svobodové a Švejdové (2011, s. 75) je v DV naprosto nepostradatelná. Může být využívána jako uzavření celého tématu, jindy nám slouží naopak k jeho navození. Díky diskuzi s dětmi je možné si utříbit jejich myšlenky a náladu. Pro tuto metodu je důležité mít předem připravené otázky. Otázky by měly být otevřené a neměly by s jedinci jakkoli manipulovat. Učitelka by měla projevit zájem o odpověď dítěte a rozvíjet ji dál (A proč si to myslíš?). Po některých odpovědích si můžeme prodiskutované situace předvést.

3 Lidová slovesnost v předškolním vzdělávání

Lidovou slovesností rozumíme souhrn tradic, zvyků a rituálů člověka, které jsou ve společnosti zachovány takzvaně od pradávna. Zahrnuje umění ve všech jeho odvětvích (taneční, výtvarné i hudební). Ze začátku byla lidová slovesnost nejvíce spojována s vírou, mýty a přírodou, ale do současnosti se zachovaly především tradice a zvyky spojené s prvky zábavy a náboženskou historií. O existenci lidové kultury by měly děti dozvídat již od předškolního věku, nejlépe prostřednictvím hry (Šottnerová 2009, s. 7). Především proto, že by měly mít alespoň elementární znalost o přírodním, kulturním i technickém prostředí, ze kterého pocházejí. Kulturní dědictví je uchováváno předáváním z generace na generaci a bez jeho znalosti může zaniknout. Sirovátka ve své publikaci (1998, s. 13) upozorňuje také na fakt, že děti jsou elementárně seznamovány s lidovou slovesností již prostřednictvím pohádek, které se velmi často vyskytují mezi dětskou literaturou.

Žánry lidové slovesnosti jsou v Peterkově publikaci *Teorie literatury pro učitele* (2007) rozděleny do 4 kategorií. Těmi kategoriemi jsou **písně**, **prozaická vyprávění** (pohádky, pověsti, bajky), **divadelní hry** a **krátké průpovědi** (příslaví, pranostiky, říkadla). Právě tento způsob dělení je velmi dobře využitelný pro práci s lidovou slovesností v MŠ, jelikož všechny kategorie obsahují pro děti poutavou formu textu (Peterka 2007, s. 270).

Lidové písňe vznikaly na základě každodenních činností, či různých událostí a oslav. Proto mohou být děleny podle své funkce na písňe taneční, pracovní, obřadní, dětské a ukolébavky. Dále mohou být děleny podle tématu písňe na milostné, vojenské, pijácké a další. V lidové slovesnosti se také objevuje píseň zlidovělá, která má sice svého autora, ale zpívala se tak často, až takzvaně zlidověla (Peterka 2007, s. 270).

Do **prozaických vyprávění** patří pohádka, pověst, bajka a balada. Pro účely vzdělávání v MŠ byly vybrány pouze první tři. Pohádka je smyšlené vyprávění s nadpřirozenými a magickými prvky, které by mělo být zábavné a mělo by v něm převažovat dobro nad zlem. Pověst je příběh s reálnou zápletkou, ale je doplněn o smyšlené okolnosti. Bajka je krátký příběh s ponaučením, ve které vystupují zpravidla antropomorfizovaná zvířata. Bajky bývají velmi zábavné, a tím pro děti poutavé. (Peterka 2007, s. 271).

Poslední kategorie jsou **krátké průpovědi**, do kterých patří hádanky, říkadla, přísloví a pranostiky. Hádanka je složena ze zadání a řešení, které je vysvětleno pomocí důvtipu. Přísloví vyjadřuje lidskou morální zásadu nebo zkušenost. Přísloví jsou pro děti zprvu těžko

pochopitelná, jelikož jsou obrazná, ale právě tím napomáhají k rozvoji jejich myšlení. Říkadla jsou většinou krátká, rýmovaná a velmi rytmická. Jsou tedy ideálním žánrem pro vzdělávání v MŠ. Díky nim je rozvíjeno hned několik očekávaných výstupů podle RVP PV (Peterka 2007, s. 271-280). Pranostika je útvar lidové slovesnosti. Jedná se o krátké, zpravidla rýmované věty, které se vztahují k aktuálním změnám v průběhu roku, na základě lidské zkušenosti. Pranostiky mohou být děleny na hospodářské, meteorologické, varovné, kalendářní a časoměrné a pověrečné (Vašků 2002, s. 14-18). Podle SSČ je pranostika definována jako lidová průpovídka především o předpovědi počasí (SSČ 2003, s. 305).

3.1 Výběr lidových tradic a zvyků pro podzimní období

Tématem této bakalářské práce je seznámit děti předškolního věku s tradicemi a zvyky podzimu. V dnešní době jsou podzimní zvyklosti velmi málo známé a skoro opomíjené, a tak aby nezanikly, seznamuji s nimi děti během jejich vzdělávání v MŠ.

Dle SSČ je **tradice** definována jako ustálená zvyklost, způsob, nebo názor přenášená z generace na generaci. Může být rodinná nebo národní. Také je definována jako přenos zpráv, či slovesných výtvorů vyprávěním či ústním předáním (SSČ 2003, s. 453).

Zvyk je dle SSČ ustálený způsob chování, či jednání. Pokud hovoříme o lidové zvyklosti, je zvyk definován jako tradiční obyčej určitého společenského celku (SSČ 2003, s. 585).

Pro roční období podzim byly autorkou vybrány následující zvyky a tradice:

- Sklizeň
- Sv. Václav
- Posvícení a hody
- Dušičky
- Dračky
- Sv. Martin

Období **sklízňe** bylo pro lidi v minulosti časem oslav z hojné úrody. Po dlouhé a náročné práci, která začínala na jaře, nastalo období, kdy lidé sklídili to, co zasadili a měli tak dostatek potravy před dlouhou zimou (Šottnerová 2006, s. 12). Oslavy sklízňe se vztahovaly vždy k určité plodině. Oslava sklízňe obilí se nazývá dožínky, oslava sklízňe chmelu dočesná, po sklizení vinné révy probíhalo vinobraní, sklizni brambor se říkalo dokopná a po sklizení lnu nastávala takzvaná konopická.

Sv. Václav je historicky doloženou postavou. Jedná se o českého světce, který se stal patronem české země a také je jejím symbolem. Legenda o sv. Václavu praví, že v hoře Blaník je ukryto vojsko v čele se sv. Václavem, které je připraveno pomoci naší zemi, až jí bude nejhůře (Šottnerová 2006, s. 11).

V Čechách **posvícení** a na Moravě tzv. **hody** oznamovaly konec veškerých prací na polích a sadech. Jednalo se o velké slavnosti plné dobrého jídla. Pekly se tradiční koláče a buchty. Nesměla chybět pečená kachna nebo husa se zelím a mnoho dalšího. Lidé se během posvícení bavili, hodovali, zpívali a tančili (Unčovská 2017, s. 43).

Dušičky, známé jako památka zesnulých, jsou datovány na 2. listopadu. Listopad byl v minulých dobách vnímán jako magická doba, kdy se svět mrtvých prolíná se světem živých. Na svátek dušiček chodily rodiny vzpomínat ke hrobům, které očistili a nazdobili (Unčovská 2017, s. 48).

Podzim byl obdobím, kdy se ženy scházely po večerech na takzvané **dračky**. Při dračkách se ručně škubalo peří z kachních nebo husích brků do peřin. Během nich se vyprávěly pohádky, legendy, pověsti a strašidelné příhody, jejichž vyprávění se dědilo z generace na generaci. Na dračkách byly přítomné i děti, které ležely na peci a těmto vyprávěním naslouchaly (Unčovská 2017, s. 52).

Postava **sv. Martina** vychází z vojáka, který byl velmi dobrosrdečný. Se svátým Martinem se pojí legendy, kdy během chladné noci potkal promrzlého žebráka a rozdělil se s ním o svůj plášť tak, že ho rozřízl napůl. Později opustil armádu a stal se mnichem šířící křesťanství, pomáhal chudým a nemocným. Sv. Martin se stal patronem vojáků, koní, hus a vína a na jeho počest se koná 11. listopadu svatomartinská slavnost, na které nesmí chybět pečená husa, makové rohlíčky a první víno ze sklízňe, kterému se říká svatomartinské. Sv. Martin je také spojován se začátkem zimy, protože na jeho svátek napadl první sníh. Proto vznikla pranostika: „*Martin přijíždí na bílém koni.*“ (Unčovská 2017, s. 49-50).

4 Obyčeje a tradice v díle Š. Váchové

Šárka Váchová patří mezi slavné české výtvarníky. Její tvorba obsahuje především loutky, ale tvoří také ilustrace. Dále se zabývá scénářistickou tvorbou a režii, a napsala a vydala čtyři dětské knížky. Její tvorba obsahuje témata zabývající se českými tradicemi a historií. Nejznámějším dílem je *Chaloupka na vršku*, která vznikla nejprve jako televizní večerníček. Š. Váchová se podílela nejen na tvorbě loutek, ale i na scénáři, režii a později dílo sepsala jako knihu pro děti (Noha, 2014).

4.1 Chaloupka na vršku

Pro tvorbu programu byly použity literární texty z knih *Chaloupka na vršku* (2009) a *Chaloupka na vršku nové příběhy* (2013) od autorky Šárky Váchové. Knihy byly sepsány na základě úspěšného večerníčku, který vznikl jako projekt České televize. Večerníček je loutkový a v knihách jsou namísto ilustrací, právě fotografie z večerníčku.

V knihách jsou popsány příběhy o životě našich předků na venkově spojené s koloběhem roku. Skrze příběhy jsou čtenáři seznamováni se změnami v přírodě, ale také lidovými zvyky a tradicemi v průběhu celého roku. Dále jsou čtenářům představovány tradiční řemesla, jako jsou řezbářství a kovářství, ale také život lidí v sousedství. Texty jsou doplněny o lidová pořekadla, přísloví, pranostiky a lidové písně.

Hlavními postavami příběhů jsou sourozenci Honzík, Andulka a Mařenka, kteří žijí se svým tatínkem v doškové chaloupce na vršku. Mařenka zastává v rodině roli maminky, která zesnula. Andulka s Honzíkem se kamarádí s dětmi sousedů (Martínkem a Apolenkou) a zažívají společně mnohá dobrodružství, která jsou v knize předávána očima dětí a jejich vlastních zkušeností.

Knihy je rozdělena do kapitol, které jsou chronologicky seřazené podle měsíců v roce a věnují se hlavní události (tradice, zvyk, svátek atd.) daného měsíce. Příběhy na sebe navazují a postavy a jejich vztahy se postupně vyvíjejí.

Chaloupka na vršku (2009) obsahuje následující kapitoly:

- Jak to bylo na Tři krále
- Jak to bylo o masopustu
- Jak se Andulka bála smrtky
- Jak písťalka pomohla
- Jak se pomlázky ztratily
- Jak odletěly čarodějnice
- Jak měl Honzík svátek
- Jak Andulka hlídala Barborku
- Jak Esmeralda okouzčila Honzíka
- Jak děti pekly brambory
- Jak Andulku nevzali do školy
- Jak to bylo na Mikuláše
- Jak byla po Vánocích svatba

Chaloupka na vršku nové příběhy (2013) je rozšířením první knihy a obsahuje kapitoly:

- Jak se narodila Barborka
- Jak se Honzík postavil čelem
- Jak se lodičky potopily
- Jak kluci hledali poklad
- Jak to bylo o žních
- Jak bylo na svatého Václava
- Jak to bylo na dušičky

4.2 Výběr kapitol z knih *Chaloupka na vršku*

Pro sestavení literárního programu byly využívány úryvky textů z následujícího výběru kapitol z obou knih.

Chaloupka na vršku (2009):

- Jak děti pekly brambory
- Jak Andulku nevzali do školy
- Jak to bylo na Mikuláše

Kapitola „**Jak děti pekly brambory**“ seznamuje čtenáře s životem a aktivitami dětí na podzim. Setkáme se zde s pouštěním draka, péčí o hospodářská zvířata, dětskými říkankami, s rozdělováním ohně, a co je k tomu potřeba, pečením brambor a odletem stěhovavých ptáků. V textu se vyskytují přísloví a pranostiky typické pro začátek podzimu. Například: *Divoké husy na odletu konec babímu létu*, nebo *Na svatého Václava každá pláňka dozrává*.

„**Jak Andulku nevzali do školy**“ je kapitola, ve které se celá vesnice chystá na posvícení. Pečou se posvícenské koláče a posvícenská husa. Děti se v kapitole seznámí s řemeslem hrnčíře, který se chystá na tradiční trhy, kde bude své výrobky prodávat. Dále se děj ubírá k postavě Andulky, která je ještě moc malá na to, aby mohla chodit do školy, ale i přes to by moc chtěla. Čtenáři se také seznámí s postavou pana učitele a jednoduchými příklady z matematiky.

Na začátku kapitoly „**Jak to bylo na Mikuláše**“ se pomalu loučíme s podzimem. Listí už je spadané na zemi a přichází svátek sv. Martina, kdy napadne sníh. Děti hned postaví sněhuláka a koulují se. Čtenáři se opět seznamují se zvyklostmi dětí na venkově. Druhá část kapitoly je věnována Mikulášské družině, kterou si pro děti připravili sousedé.

Chaloupka na vršku nové příběhy (2013):

- Jak bylo na svatého Václava
- Jak to bylo na dušičky

V kapitole „**Jak to bylo na svatého Václava**“ se setkáváme se změnou počasí a pranostikou „*Po svatém Matouši čepici na uši*“. Na začátku kapitoly je přiblíženo houbaření. Čtenáři se seznámí s jedovatými houbami, které by se neměli sbírat, ale také s václavkami, které děti společně nasbírají a udělají z nich smaženici. Postupně se děj přesouvá ke svátku sv. Václava a legendě o rytířích v Blaníku. V kapitole se vyskytují lidové písničky a kapitola je zakončena příslovím „*Svatý Václav zavírá zem*“.

Kapitola „**Jak to bylo na dušičky**“ popisuje změny v přírodě, jakými jsou zkracování dnů, zbarvení listnatých stromů, dozrávání plodů (šípky, jeřabiny a kaštiny), ze kterých si holčičky vyrábí korále a další venkovní aktivity dětí. V této kapitole se vyskytují dvě hlavní témata, tedy zvyk draní peří a svátek dušiček. Během draní peří se zpívá a vypráví strašidelná pohádka o Nebojsovi a dále děj pokračuje na dušičkovou noc, kdy se kluci vydají na hřbitov. V kapitole se opět setkáváme s pranostikami a říkadly pro dané téma.

5 Cíle a výzkumné otázky

Pro praktickou část byly stanoveny dva hlavní cíle a čtyři výzkumné otázky.

5.1 Cíle

1. Vytvořit program „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ pro děti předškolního věku s využitím metod dramatické výchovy.
2. Ověřit vytvořený program v praxi a reflektovat jej.

5.2 Výzkumné otázky

K cíli č. 2 byly zformulovány následující otázky:

1. Splňují jednotlivé lekce programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ vytyčené cíle?
2. Jaké připomínky mají pedagogové k vytvořeným metodickým listům, podle kterých program realizovali?
3. Které aktivity zaujaly pedagogy nejvíce a nejlépe se jim realizovaly?
4. Které aktivity se po realizaci ukázaly jako méně účinné?

6 Program „Průvodce podzimními zvyky a tradicemi“

Cílem programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ je přiblížení lidových tradic, zvyků a pranostik dětem v předškolním věku. Program je sestaven pro podzimní měsíce září, říjen a listopad. Výchozím literárním materiálem k sestavení programu jsou příběhy z knih *Chaloupka na vršku* (2009) a *Chaloupka na vršku nové příběhy* (2013) od autorky Šárky Váchové. Před zahájením programu je vhodné, aby byly děti s knihami a jejich hlavními postavami seznámeny. Tím, že jsou v programu využívány úryvky textů, můžeme si s dětmi po realizaci lekce dočíst zbytek kapitoly například během odpočinku.

6.1 Struktura programu

Program se skládá z 6 lekcí. Na každý měsíc podzimu (září, říjen, listopad) jsou v programu připravené 2 lekce. K lekcím jsou připravené materiály, které se nachází v plném rozlišení v přílohách práce.

Přehled lekcí:

Lekce číslo 1: „Na svatého Matouše brambory do koše.“

Lekce číslo 2: „Svatý Václav, patron naší země.“

Lekce číslo 3: „To je zlaté posvícení.“

Lekce číslo 4: „Na dlouhé a tuhé zimy potřebujeme teplé peřiny.“

Lekce číslo 5: „Když na dušičky jasné počasí panuje, příchod zimy to oznamuje.“

Lekce číslo 6: „Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.“

Všechny lekce mají jednotnou strukturu a obsahují téma, název knihy a kapitoly, cíl, věkovou skupinu, časovou dotaci, očekávané výstupy, metody a techniky, pomůcky a popis činností.

Metodické listy obsahují na sebe navazující aktivity a slouží učitelům jako návod pro realizaci. Je zde podrobně popsán postup každé aktivity a celý popis je doplněn o texty odlišené kurzívou. Tyto texty slouží k inspiraci, jak by mohla aktivita probíhat.

6.2 Lekce číslo 1: „Na svatého Matouše brambory do koše.“

Téma: Sklízíme brambory, které byly na jaře zasazeny.

Kniha: Chaloupka na vršku, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak děti pekly brambory

Cíl: Předání informací o životě a aktivitách dětí na podzim prostřednictvím příběhu.

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 30 minut

Očekávané výstupy:

- dítě vyjadřuje své myšlenky a nápady
- dítě vyjadřuje svým pohybem část děje z úryvku
- dítě si elementárně uvědomuje význam pranostiky

Metody a techniky: přerušované čtení, diskuze, narativní pantomima

Pomůcky: texty k četbě

Popis činností:

1. Motivace: četba úryvku

Cíl: navození tématu, vzbuzení zájmu žáků

Pomůcky: text k četbě

Pokyny učitele:

- četba úryvku

Nad loukou u bramborového pole letěl po nebi zářivý žlutý drak. Honzík Tomšů ho pevně držel na provázku a nemohl se vynadívát, jak vysoko drak letí. Andulka vedla kozu Čertici a obě uchváceně sledovaly draka, který stoupal plavně výš a výš.

Honzík najednou o něco zakopl a upadl. Podíval se, co to. Na sklizeném

Obrázek 1: Text k četbě lekce č. 1 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 106)

- kladení otázek: „*O co Honzík zakopl? Co to mohlo být?*“
- dočtení úryvku

Honzík najednou o něco zakopl a upadl. Podíval se, co to. Na sklizeném poli vykukovala ze suché natě brambora.
„Andulko, brambory!“ oznámil nadšeně sestřičce.

Obrázek 2: Text k četbě lekce č. 1 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 106)

- „*Byly to brambory, ale jak se tam dostaly?*“ → probíhá diskuze (někdo je tam musel zasadit atd.)

Činnosti dětí:

- poslech úryvku
- vyjadřují své nápady → diskuze s učitelkou

2. Řízená činnost: narativní pantomima

Cíl: Prožít a pohybově vyjádřit část příběhu.

Pomůcky: text k četbě

Pokyny učitele:

- „*Ted' se z vás stanou hrdinové našeho příběhu...*“
- učitel rozdělí role: holčičky jsou Andulky, kluci jsou Honzíci
- četba textu – dějové pasáže čteme pomaleji, aby měly děti čas na pohybové vyjádření

„Upečem si je,“ zaradovala se Andulka. Přivázala kozu ke stromu a začala sbírat suchou nať na ohýnek. Honzík rychle stáhl draka na zem a hned klackem z hlíny doloval zapomenuté brambory. Pak si připravil jemnou suchou trávu a křesal nad ní dvěma kamínky, až jiskry létaly. Ze suché trávy začal vycházet dým a najednou z toho dýmu vyšlehl malý plamínek.

Obrázek 3: Text k četbě lekce č. 1 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 106)

Činnosti dětí:

- pantomimicky znázorňují hrdiny a jejich činnosti z příběhu

3. Reflexe

Cíl: seznámit se s pranostikou a jejím významem

Pomůcky: žádné

Pokyny učitele:

- „*O čem byl dnešní příběh?*“ → diskuze (hrdinové příběhu, co se v příběhu dělo atd.)
- učitelka zakončí činnost pranostikou: „*Na svatého Matouše brambory do koše*“
- „*Napadá vás, co by to mohlo znamenat?*“ → diskuze (na závěr učitelka vysvětlí pojem pranostika a význam této konkrétní)

Činnosti dětí:

- vyjadřují své nápady a myšlenky

6.3 Lekce číslo 2: „Svatý Václav, patron naší země“

Téma: Svatý Václav a blaniční rytíři

Kniha: Chaloupka na vršku nové příběhy, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak bylo na svatého Václava

Cíl: Seznámení s postavou sv. Václava

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 45 minut

Očekávané výstupy:

- dítě má povědomí o širším kulturním a společenském prostředí
- dítě se domlouvá ve skupině, respektuje názor druhého
- dítě se zaměřuje na to, co je z poznávacího hlediska důležité

Metody a techniky: diskuze, předčítání, skupinová práce, živý obraz

Pomůcky: piktogramy, postavičky koní, texty k četbě, pytlík, barevné kostičky (rozdělování do skupin), triangel/stopky/přesýpací hodiny

Popis činností:

1. **Motivace:** hledání piktogramů a předmětů, které jsou rozmístěné po třídě

Cíl: Zjistit, o čem si budeme povídat.

Pomůcky: piktogramy, postavičky koní

Obrázek 4: Kartičky piktogramů lekce č. 2 (Zdroj: archiv autora)

Pokyny učitele:

- před zahájením činnosti rozmístí učitelka předměty a piktogramy po třídě
- sedne si s dětmi do KK a postupně je posílá prozkoumat třídu, jestli si všimnou něčeho neobvyklého
- všechny předměty a piktogramy umístíme do středu KK
- následně probíhá diskuze o nalezených předmětech a piktogramech
- „*O čem si budeme asi povídat?*“ → postava sv. Václava

Činnosti dětí:

- hledání postaviček a obrázků po třídě a následně jejich umístění do KK
- slovně vyjadřují své nápady

2. Řízená činnost: četba úryvku

Cíl: seznámení se státním svátkem sv. Václava

Pomůcky: text k četbě

Pokyny učitele:

- učitelka zadá dětem úkol, aby tleskly pokaždé, když se v příběhu objeví něco z věcí, které jsme našli u nás ve třídě
- četba úryvku

Babička Libuška se na muže krásně usmála: „No, Václave, děkuju... My ti zase přejem všechno nejlepší k svátku.“

„Pravda, však mám svátek se svatým Václavem, patronem české země,“ hrdě souhlasil děda Václav.

„A dědo, proč je patron?“ zeptal se Honzík.

Děda se rozhlídl po dětech a pravil: „No protože nás Čechy chrání.“ Při řeči si posunul čepici do týla.

„Čeká se svými rytíři v Blaníku, aby nám přijeli na pomoc,“ vysvětloval ochotně a názorně máchl rukou směrem, kde se patrně nachází ten Blaník.

„A co to je Blaník?“ vyzvídal Martínek a vedle stojící Andulka přitakává, také jí zajímá, co je to Blaník.

„To je veliká hora u nás v Čechách a v té blaničtí rytíři žijou,“ pokýval děda vážně hlavou. „Čekají na to, až je kníže Václav povolá.“

Andulka se při dědově vyprávění zasnila. A uviděla opravdového svatého Václava na bílém koni! A za ním horu Blaník a z té hory vyjíždějí blaničtí rytíři! A moc jim to sluší.

Ze snění ji probral dědův důrazný hlas: „A jak říkám, až bude nám Čechům nejhůř, tak nám vyjede svatý Václav s blanickými rytíři na pomoc.“

Andulka se ještě usmívala té krásné vidině.

Zadívala se po očku na Martíka a pomyslela si, jak by asi vypadal v rytířské přilbě.

„Svatá pravda, tak se to vypráví v pověsti o svatém Václavovi,“ potvrdila babička a s milým úsměvem se obrátila na svého muže, „a že máš, Václave, ten svátek, tady jsme ti nasbírali s dětmi houby na smaženici.“

„A taky václavky,“ připomněl Honzík.

Obrázek 5: Text k četbě lekce č. 2 (Zdroj: Chaloupka na vršku nové příběhy, Váchová, 2013, str. 100–101)

- otázky: „*Jaké postavy byly v příběhu?*“, „*Jaké věci se v příběhu objevily?*“, „*A kdo měl svátek?*“

Činnosti dětí:

- poslech úryvku + tleskání
- odpovídání na otázky

3. Reflexe: živé obrazy

Cíl: vytvořit živý obraz

Pomůcky: pytlík, barevné kostičky, triangel/stopky/přesýpací hodiny

Pokyny učitele:

- vyzve děti k vylosování kostičky z pytlíku
- nastaví časový limit, ve kterém si děti najdou svou skupinu: *„Až otočím přesýpací hodiny, máte za úkol najít si kamarády se stejnou kostičkou, než se celé přesypou.“*
- popíše dětem scénu, kterou budou ve skupinkách znázorňovat jako živý obraz (Sv. Václav na koni, za ním rytíři)
- určí místo, kde bude jaká skupinka stát a dá dětem časový limit, ve kterém si živý obraz připraví (dokud děti neuslyší zvukový signál)
- po zvukovém signálu vybírá učitelka k předvedení svého živého obrazu postupně skupinky tak, aby se všichni vystřídali
- učitelka popisuje, co vidí a vyzve k popisu i děti

Činnosti dětí:

- vylosují si barevnou kostičku a vytvoří skupiny
- spolupracují a domlouvají se ve skupině
- znázorňují živý obraz
- popisují živé obrazy kamarádů

6.4 Lekce číslo 3: „To je zlaté posvícení“

Téma: Po sklizené úrodě přichází oslava.

Kniha: Chaloupka na vršku, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak Andulku nevzali do školy

Cíl: Seznámit se s tím, co se chystá na posvícení.

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 30 minut

Očekávané výstupy:

- dítě se těší ze zvládnutého
- dítě porozumí slyšenému
- dítě vyjadřuje své nápady a představy

Metody a techniky: zpěv, diskuze, přerušované čtení

Pomůcky: notový zápis „*To je zlaté posvícení*“, text k četbě, ubrus, nádobí a jídlo z dětské kuchyňky (plastové/dřevěné)

Popis činností:

1. **Motivace:** zpěv písničky „*To je zlaté posvícení*“

Cíl: vzbuzení zájmu o téma

Pomůcky: noty k písničce

Pokyny učitele:

- nácvik písničky u klavíru
- učitelka zpívá a hraje na klavír (jiný nástroj)
- „*O čem byla písnička?*“ (posvícení, maso)

Činnosti dětí:

- zpěv písničky
- vyjádření vlastních nápadů, co je to posvícení

2. Řízená činnost: četba úryvku

Cíl: seznámit se s posvícením

Pomůcky: text k četbě

Pokyny učitele:

- „Z písničky už víme, že na posvícení se jedlo hodně masa. Ale co to je to posvícení?“ → oslava konce sklizně
- „My si teď společně přečteme, jak se na posvícení chystali naši kamarádi z knížky.“
- přerušované čtení úryvku: 1. „Co je zábava pro vás?“, 2. „Co se prodává na trzích?“, 3. „Co byste si na posvícení uvařili vy?“

*V září přišly deště,
v říjnu jsou tu ještě.*

Byl PODZIM a vítr honil dešťové mraky a trhal ze stromů žluté listí. Úroda byla uložena ve stodole a lidé se těšili na posvícení. Tou dobou už bylo víc času na odpočinek a zábavu.¹ Každý rok v říjnu se konaly slavné trhy, kde se prodávalo všechno možné²: od hrnečků po košíky. A v neděli o posvícení se sousedé vždy scházeli na pečenou husu a posvícenské koláče.³

Obrázek 6: Text k četbě lekce č. 3 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 116)

Činnosti dětí:

- poslech úryvku
- odpovídání na otázky

3. Reflexe

Cíl: Připravit a prožít posvícenskou hostinu.

Pomůcky: ubrus, nádobí a jídlo z dětské kuchyňky

Pokyny učitele:

- rozloží ubrus na stůl a vyzve děti k přípravě posvícenské hostiny:
„Co potřebujeme na hostinu?“, „Najdete něco u nás ve školce?“
- společné hodování
- *„Co kdybychom si zazpívali tu naši písničku, co jsme se dnes naučili, ať to máme jako skutečnou oslavu?“*

Činnosti dětí:

- příprava hostiny z věcí, co jsou ve školce
- zpěv písničky: *„To je zlaté posvícení“*

6.5 Lekce číslo 4: „Na dlouhé a tuhé zimy potřebujeme teplé peřiny“

Téma: Co si lidé na venkově vyprávěli.

Kniha: Chaloupka na vršku nové příběhy, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak to bylo na dušičky

Cíl: Vymyslet příběh nebo pohádku.

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 40 minut

Očekávané výstupy:

- dítě rozpozná charakteristické rysy na obrázku
- dítě se vyjadřuje ve větách
- dítě prožívá radost ze zvládnutého

Metody a techniky: diskuze, předčítání, skupinová práce, tvůrčí psaní

Pomůcky: peřina, text k četbě, obrázkové kartičky pohádek, role papíru, fix

Popis činností:

1. **Motivace:** rozložení peřiny doprostřed KK

Cíl: seznámit se s tradicí draní peří

Pomůcky: peřina, text k četbě

Pokyny učitele:

- učitelka klade otázku jako problémovou: „*Děti, sáhněte si na tu peřinu, jaká je?*“, „*A nevíte někdo náhodou z čeho je vyrobená, nebo čím by mohla být naplněná, když je tak měkká a příjemná?*“
- pokud přijde od dětí odpověď peří, pochválíme je a vytleskáme společně slabiky PE-ŘI-NA
- pokud ne, rozložíme slova pomalu na slabiky → PE-ŘÍ → PE-ŘI-NA
- tradice draní peří x dnešní doba (obchody, různé materiály)
- četba úryvku

Nad kopci už zapadalo slunce.

A takový podzimní večerní čas je nejlepší na přástky, kde ženské společně při přátelském posezení derou peří.

U Vojtů se sešly Mařenka Tomšová, babička Koudelková a hrnčířka Marjánka. Budou drát peří na peřiny pro Mařenku do výbavy.

Na přástky velmi rády chodí i děti. Proto s sebou Mařenka přivedla také své mladší sourozence Honzíka s Andulkou. Ti se hned ve světnici připojili k Apolence a Martínkovi Vojtových.

Ženy zasedly ke stolu, na němž už stojí škopek s peřím z bílých hus. Husí peří je totiž do peřin nejlepší.

Pustily se do práce. Nabírají ze škopíku peříčka a postupně pírkem po pírkem strhávají, derou jemný praporek pírkem z dřívku a dávají do plátěného pytlíku na klíně. Je to sice hodně zdlouhavá práce, vypadá to, že tu peřinu nikdy naderou, ale peříčko k peříčku a přece jen to přibývá.

V zelených kachlových kamnech hoří dřevěná polínka a ve světnici je příjemně a teplo. Hrnčířka Marjánka spustila písničku a ostatní ženské se hned rády přidaly.

„Pozdrav Pánbůh, jdu vás zvizitýrovat,“ zahlaholil ve dveřích zvesela děda Koudelka. Dveřmi dovnitř zafoukal vítr a peří samozřejmě začalo lítat po světnici.

Ženské po něm rychle lapají a babička Koudelková křičí na muže: „Václave, zavři, nebo nám uletí celá peřina.“

Děda došel ke kamnům a bručí si pod vousy: „To je štráchů pro pár peříček!“

Černý kocourek, který trůní na kamnech, si to také myslí. Vždyť to je zábavné honit létající peříčka.

Koudelka se uvelebil u teplých kamen a zamrkal na kluky jako na spojence. Vytáhl z vesty fajfku, zkusil, jestli nevyhasla, a s pohledem na ženské u stolu pravil rozšafně: „To bude ale pořádná peřina!“ A lišácky se optal: „A kterejpak v ní bude spávat, Mařenko?“

Dívka zvedla hlavu a začervenala se jako růžička. Babička Koudelková zavrtěla nad žertováním svého muže hlavou a raději Mařenku vybídla: „Mařenko, zazpívej nám něco!“

Obrázek 7: Text k četbě lekce č. 4 (Zdroj: Chaloupka na vršku nové příběhy, Váchová, 2013, str. 105–107)

Mařenka dozpívala, má hlas čistý jak skřivánek, vždyť se také střídá na kůru v kostele s paňmámou hrnčířkou.

Apolenka pilně navléká korále a Andulka zkouší, jestli jsou ty její už dost dlouhé. Běží se s nimi pochlubit dědečkovi.

„No ty jsi fešanda, jak nějaká princezna,“ obdivuje se děda dívence a s úsměvem pokyvuje hlavou.

Honzík sebral ze země peříčko a foukl do něj. Pírko vzlétlo až ke kocourovi na kamnech. Kocourek po něm máchl tlapkou a poslal ho dál.

Peříčko proletělo okolo kluků. Martínek foukl a to pírko přistálo dědovi Koudelkovi přímo na čepici.

Trefa! Honzík se tomu smál a tu ho napadla jedna peříčková hádanka. Vyskočil na lavici vedle dědy a křikl, aby všechny zaujal: „Hádejte, co je to?”

*Sletěl pták bezperák
na náš strom bezlisták,
přišlo na něj bezzubátko,
sežralo to bezpeřátko.“*

Andulka pohrdavě mávla rukou: „To ví každéj, mráz a slunce!“ prohlásila a nedočkavě se otočila k dědovi s prosíkem. „Dědečku, vyprávějte nám pohádku!“

„Dobře. Budu vám vyprávět o Frantovi Nebojsovi,“ souhlasil ochotně děda.

Děti radostně zatleskaly a babička významně kývla na ženské, jako by jim říkala: Už je zase ve svém živlu.

„To žil jednou chasník Franta,“ spustil děda, „a ten se vůbec nikoho nebál. Jednou za ním přišli, že ve starým mlejně straší. A esli by se na to nepodíval.“

Tady se děda dramaticky odmlčel a rozhlédl se po posluchačích. Děti mu visely na rtech.

„Takže jo,“ pokračoval ve vyprávění, „Franta přišel ke mlejnu, bylo takhle před půlnocí. Vešel do světnice, usadil se u stolu a čekal, co bude.“

„Hodiny odbily půlnoc a vtom... buch! Stropem prolítli dva čerti a vrhli se na něj! Jenže Franta se nelek, ne nadarmo mu říkali Nebojsa, popad ty čerty za flígr a nese je ven! Tam je hodil do strouhy, jen to žbluňklo! Čerti se chytili mlýnskýho kola a vyjeli z vody a prosili, ať je Franta zachrání. Franta se jim jen chechtal, ale pak se nad nimi slitoval.

Tak je sundal z kola. Ale museli mu slíbit, že už nikdy ve mlejně strašit nebudou.

Ó jé! Ti mu to slíbili a rádi!

Vzali nohy na ramena a byli fuč! A Frantovi zůstal mlejn. Mlel pak obilí sedlákům ze široka daleka.“

Andulka, která dědovo vyprávění viděla úplně živě i s oběma čerty, se probrala ze svého snění celá šťastná, že to dobře dopadlo.

Obrázek 8: Text k četbě lekce č. 4 (Zdroj: Chaloupka na vršku nové příběhy, Váchová, 2013, str. 108–110)

Činnosti dětí:

- sdělují své nápady
- poslech úryvku

2. Řízená činnost: tvůrčí psaní

Cíl: vytvořit společný příběh, který by se mohl vyprávět u draní peří

Pomůcky: obrázkové kartičky pohádek, role papíru, fix

Obrázek 9: Obrázkové kartičky lekce č. 4 (Zdroj: archiv autora)

Pokyny učitele:

- „O čem byla pohádka, kterou si v naše příběhu vyprávěli?“
- doprostřed kruhu rozmístí kartičky pohádek: „A poznáte tyto pohádky?“
- „A co kdybychom si vymysleli úplně vlastní pohádku, která bude jenom naše?“
→ vysvětlí pravidlo: „Každý řekne jednu větu, já to budu zapisovat.“
- začne první větu: „Bylo, nebylo...“
- učitelka zapisuje zkratkovitě → přepíše na velký formát

Činnosti dětí:

- reflexe přečteného úryvku
- rozpoznávání tradičních pohádek
- každé dítě řekne jednu větu

3. Reflexe

Cíl: zhodnotit společný příběh

Pomůcky: sepsaný příběh z předchozí činnosti

Pokyny učitele:

- učitelka přečte celý příběh
- klade otázky: „*Líbí se vám naše pohádka? A proč ano/ne?*“, „*Chtěli byste něco změnit? A co?*“, „*Co myslíte, že se nám povedlo nejvíce?*“
- všechny děti pochválíme

Činnosti dětí:

- vyjadřují svůj názor na příběh
- zatleskají si

6.6 Lekce číslo 5: „Když na dušičky jasné počasí panuje, příchod zimy to oznamuje“

Téma: Vzpomínáme na naše blízké, kteří už mezi námi nejsou.

Kniha: Chaloupka na vršku nové příběhy, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak to bylo na dušičky

Cíl: Vyzkoušet si dramatickou improvizaci

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 45 minut

Očekávané výstupy:

- dítě spolupracuje s ostatními
- dítě vyjadřuje své prožitky
- dítě přijímá pozitivní ocenění i případný neúspěch

Metody a techniky: diskuze, skupinová práce, improvizace

Pomůcky: vydlabaná dýně, svíčky, text k četbě, pytlík, barevné kostičky, prostěradlo, pokrývka hlavy, triangel/stopky/přesýpací hodiny

Popis činností:

1. **Motivace:** diskuze

Cíl: seznámit se se svátkem zesnulých

Pomůcky: vydlabaná dýně, svíčky, text k četbě

Pokyny učitele:

- učitelka položí předměty do středu KK
- pokládá otázku jako problémovou: „*Proč tady máme dneska tyto věci?*“
- četba úryvku

Nastala dušičková noc.

Nad kostelem svítí měsíc a hvězdy, a když se člověk rozkouká, tak je vidět i branku od hřbitova, který se rozkládá vedle kostela. Trochu světla přidávají dušičkové svíčky, které svítí na hrobech.

Mezi náhrobky a kříži se pohybují dvě malé postavy.

„Dětem prej duchové neublíží...“ zašeptal váhavě Martínek a bojácně se zastavil.

Honzík opatrně pokročil kupředu a nejistým hlasem, aby si dodal odvahy, prohlásil: „My se nebojíme! Jako Franta Nebojsa!“

Tu Martínek nadskočil a zaječel: „Duch! Je tam duch!“ a ukázal vyděšeně před sebe.

Mezi hroby se tam vznáší obrovitá postava se svítícíma očima a hrůznou ohnivou hubou.

„Pojďte ke mně, duchovééé, vylezte z děr, syslovééé!“ promluvil na ně ten duch příšerným hlasem.

Kluci s křikem utíkají: „Áááá!“

Duch se vydal za nimi. „Počkejte!“ volal, ale najednou zakopl o hrob a zhroutil se k zemi. Ozvalo se zaklení: „Safraporte, kdo to sem dal?!“

Honzík zastavil Martínka a povídá: „Ten duch mluví jako děda Koudelka!“

Na zemi se válí žlutá tykev s vyřezaným hrůzostrašným obličejem a na hrobě leží v rubáši starý Koudelka!

Kluci k němu přiběhli a pomáhají mu na nohy.

„Dědo, my jsme se vůbec nebáli! Hned jsme poznali, že nejste opravdovej duch,“ prohlásil hrdě Martínek.

Koudelka se pracně vymotal z prostěradla a houkl: „No jó! Naštěstí jsem ještě živěj.“

Honzík zvedl hlavu ducha ze žluté tykve. „To je ale strašidlácký strašidlo!“ řekl uznale a ukazuje ho kamarádovi. Zasvítilo mu při tom v očích.

Ráno přistoupil děda Koudelka, s velkou boulí na čele, ke kalendáři a utrl list. Dělá to tak každé ráno.

Pronesl spokojeně: „Druhýho listopadu, svátek Dušiček.“ A přidal pranostiku: „Když na dušičky jasné počasí panuje, příchod zimy oznamuje.“

Babička vyhlédla z okna a poznamenala: „Dnes ale sluníčko opravdu krásně svítí. Ale stromy už úplně zežloutly, za chvíli opadají.“

Děda na to nic a pokračuje ve svých úvahách: „Ale správně má být na svátek Dušiček hustá mlha, neboť prý pomáhá k utěšení duší.“

Obrázek 10: Text k četbě lekce č. 5 (Zdroj: Chaloupka na vršku nové příběhy, Váchová, 2013, str. 112–114)

- diskuze o přečteném textu (kdo byl v příběhu, co se tam slavilo)

Činnosti dětí:

- předkládají své nápady
- poslech úryvku
- diskuze

2. Řízená činnost: improvizace

Cíl: spolupracovat ve skupině

Pomůcky: pytlík, barevné kostičky, prostěradlo, pokrývka hlavy, zvukový/časový signál (triangl/stopky/přesýpací hodiny)

Pokyny učitele:

- vyzve děti k vylosování kostičky z pytlíku
- nastaví časový limit, ve kterém si děti najdou svou skupinu: *„Až otočím přesýpací hodiny, máte za úkol, najít si kamarády se stejnou kostičkou, než se celé přesypou.“*
- postupně vyvolává skupinky
- rozdává rekvizity
- *„Vzpomeňte si na příběh, který jsme si četli, a zkuste nám ho zahrát jako divadlo“*
- nikoho nenutíme, hraje jen ten, kdo chce
- po každé skupině přichází potlesk

Činnosti dětí:

- vylosování kostičky a následně utvoření skupin
- práce s rekvizitou/kostýmem
- improvizace na zadané téma
- potlesk pro kamarády

3. Reflexe: probíhá po každé skupině

Cíl: zhodnocení skupin

Pomůcky: žádné

Pokyny učitele:

- kladně hodnotí: „*Líbilo se mi jak..., Povedlo se vám..., Dobrý nápad byl...*“
- vyzve k hodnocení ostatní D

Činnosti dětí:

- hodnocení kamarádů
- potlesk

6.7 Lekce číslo 6: „Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.“

Téma: První znaky příchodu zimy

Kniha: Chaloupka na vršku, Šárka Váchová

Název kapitoly: Jak to bylo na Mikuláše

Cíl: Seznámit se s pranostikou a pochopit její význam.

Věk: 4–6 let

Časová dotace: 30 minut

Očekávané výstupy:

- dítě se záměrně soustředí na činnost a udrží pozornost
- dítě chápe základní předmatematické souvislosti
- dítě se učí zpaměti krátký text

Metody a techniky: přerušované čtení, dějová posloupnost, zpěv

Pomůcky: text k četbě, kartičky na dějovou posloupnost, notový zápis: „*Už Martin na bílém koni*“

Popis činností:

1. **Motivace:** četba úryvku

Cíl: seznámení s pranostikou

Pomůcky: text k četbě

Pokyny učitele:

- četba úryvku

A nastalo nedělní ráno. Honzík vstal první, to protože nemusel jít do školy. Už mu nic nebylo, jen mu zůstaly modřiny na tváři. Podíval se z okna a zajásal. Venku bylo všechno pokryto sněhovou peřinou. Ohlédl se na sestřičku a zavolal na ni: „Andulko, hádej, co je to? *Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.*“

Obrázek 11: Text k četbě lekce č. 6 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 131)

- učitelka zopakuje pranostiku z příběhu: „Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.“
- klade otázky, co by to mohlo znamenat (byl to opravdický kůň, jezdil sám, nebo na něm jezdil někdo atd.)
- dočte úryvek

„To je přece sníh!“ vypískla nadšeně Andulka.
 Jen se děti ustrojily, vyběhly na dvorek a hned se začaly koulovat. Mařenka vyšla s koštětem zamést sníh před domem. Ňafík za ní vykoukl a díval se na to bílé a studené nejdřív nedůvěřivě, ale pak do sněhu skočil a radostně běhal od jednoho k druhému.

Obrázek 12: Text k četbě lekce č. 6 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 131-132)

Činnosti dětí:

- Poslech úryvku
- Vyjadřují své nápady

2. Řízená činnost: dějová posloupnost

Cíl: zapamatovat si děj příběhu

Pomůcky: text k četbě, kartičky na dějovou posloupnost

Pokyny učitele:

- dočtení úryvku

Mařenka nametla sníh na hromadu a Honzík hned začal z té hromady dělat velkou kouli. Andulka pochopila bratrův úmysl a pustila se do druhé koule. Mařenka s úsměvem pozorovala malé sourozence, nakonec neodolala a přidala se k nim. Uválela třetí kouli, společně naskládali ty koule na sebe... a stál tu veliký sněhulák!

Honzík přinesl několik kousků uhlí a Mařenka z nich udělala sněhulákovi oči a smějící se pusy. Andulka donesla mrkev, a z té byl zase červený, dlouhý nos. Honzík ještě dodal starý hrnec a březovou metlu – a sněhulák dostal přilbu a šavli.

„Ten je krásný!“ vydechla Andulka.

Obrázek 13: Text k četbě lekce č. 6 (Zdroj: Chaloupka na vršku, Váchová, 2009, str. 131-132)

- do středu KK rozmístí rozstříhané kartičky na dějovou posloupnost

Obrázek 14: Kartičky dějová posloupnost lekce č. 6 (Zdroj: archiv autora)

- koordinuje průběh srovnávání kartiček, může poradit

Činnosti dětí:

- poslech příběhu
- rovnání kartiček podle děje příběhu

3. Reflexe

Cíl: ověření pochopení pranostiky

Pomůcky: noty: „Už Martin na bílém koni“

Pokyny učitele:

- hra na klavír a zpěv písničky
- diskuze o písničce: „Kdo se v písničce objevil? A kdo byl tedy ten bílý kůň?“
- nácvik písničky s dětmi

Činnosti dětí:

- poslech písničky
- popis děje písničky
- zpěv písničky

7 Metodologie realizovaného šetření

Cílem bakalářské práce bylo sestavení programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ a následně jeho ověření v praxi. Pro ověření kvality programu byla uplatněna metoda strukturovaného rozhovoru, který byl realizován s učitelkami z MŠ, které celý program realizovaly v rámci výuky.

7.1 Strukturovaný rozhovor

Rozhovor neboli interview je jednou z metod pro sběr dat, díky které jsou od respondentů získávány informace o jejich názoru, postoji, či porozumění (Skutil 2011, s. 89).

Strukturovaný rozhovor je jedním z typů interview, ve kterém jsou předem připravené otázky. Pořadí otázek je předem dáno, nemění se a jeho realizace probíhá při osobním setkání. Díky těmto principům je pro badatele méně časově náročné otázky vyhodnotit (Skutil 2011, s. 90-91).

Pro zhodnocení programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ byl sestaven strukturovaný rozhovor skládající se z pěti otázek:

1. Byly veškeré informace a postupy v metodickém listu srozumitelné?
2. Byly pomocí aktivit splněné vytyčené cíle?
3. Která aktivita zaujala nejvíce vás a která zaujala děti?
4. Která aktivita byla pro děti nezajímavá nebo moc složitá?
5. Doplnili byste program o další informace nebo pokyny, aby byl srozumitelnějším?

7.2 Průběh šetření

Po sestavení programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ bylo osloveno pět učitelek z různých MŠ, které by program zrealizovaly v praxi. Z pěti učitelek s realizací programu souhlasily tři.

Prvním krokem šetření, po souhlasu s realizací, bylo seznámení učitelek s programem. S každou učitelkou proběhla individuální schůzka v domluvené čase. Bylo jim představeno téma, obsah, cíl a časová náročnost programu. Druhým krokem bylo předání zhotovené programu včetně všech potřebných pomůcek. Program byl předán osobně během předem

domluveného setkání a s dostatečným předstihem před jeho realizací. Při předání programu probíhala s učitelkami diskuze, během které byly představeny jednotlivé lekce, využívané metody a pomůcky.

Po realizaci programu proběhla s učitelkami v předem domluveném termínu a čase schůzka, během které byl proveden strukturovaný rozhovor. Všechny tázané byly seznámeny s tím, jak bude rozhovor probíhat a byly jim kladeny stanovené otázky. Odpovědi byly po souhlasu učitelek zaznamenávány písemně, aby z nich bylo možné následně sestavit vyhodnocení účinnosti programu.

7.3 Charakteristika respondentů

Respondenty pro praktickou část bakalářské práce se staly učitelky z různých MŠ. V této kapitole je pospána praxe respondentů, MŠ a třída, ve které učí a ve které byl program realizován.

Respondent z MŠ A

Prvním respondentem je učitelka z MŠ, která se nachází na okraji menšího města s možností vycházek do přírody. Je to menší budova, ve které je kladen důraz na rodinné prostředí. Děti jsou rozděleny do třech věkově homogenních tříd. Základním principem MŠ je osobnostně orientovaná prožitková výchova.

Učitelka vystudovala střední pedagogickou školu v Litomyšli. Během své praxe učila v pěti různých mateřských školách. Jednou z nich byla alternativní mateřská škola s principy Montessori pedagogiky. Momentálně je v praxi 27 let a má třídu dětí ve věku 4-6 let. Kapacita třídy je 24 dětí. Složení třídy je 13 dívek a 11 chlapců. Ve třídě není žádné dítě se SVP. Třídní klima je přátelské a děti jsou velmi aktivní.

Respondent z MŠ B

Druhým respondentem je učitelka z MŠ, která se nachází v malé vesnici na okraji Českého ráje. Děti jsou rozděleny do dvou oddělení podle věku. Hlavním cílem MŠ je prosociální výchova.

Učitelka vystudovala soukromou střední školu MAJA v Mladé Boleslavi. Později si dodělala kurz logopedické prevence. Učitelka je v praxi 10 let a učila mladší i starší děti. Lépe se jí pracuje s dětmi staršího předškolního věku. Nyní učí v homogenní třídě skládající se právě z dětí v tomto věku (5-7 let).

Kapacita třídy je 20 dětí. Složení třídy je 11 chlapců a 9 dívek. Ve třídě se nachází jedno dítě s poruchou autistického spektra. Atmosféra ve třídě je velmi klidná. Děti jsou zvyklé si vzájemně pomáhat.

Respondent z MŠ C

Třetím respondentem je učitelka z MŠ, která se nachází v centru malého města a má pět oddělení. Třídy jsou věkově homogenní. Hlavním záměrem MŠ je vychovat z dětí samostatnou osobnost s vlastními postoji a hodnotami.

Učitelka vystudovala střední pedagogickou školu v Litomyšli. V praxi je od ukončení studií, což je v tuto chvíli 31 let. Během let učila ve třech mateřských školách a prošla si všemi odděleními. Momentálně působí jako zástupkyně ředitele školy a má třídu dětí ve věku 4-6 let. Kapacita třídy je 25 dětí. Složení třídy je 13 chlapců a 12 dívek. Ve třídě se nenachází dítě se SVP. Děti jsou zvyklé na práci ve skupinkách.

8 Výsledky šetření

Ověření programu „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“ bylo vyhodnoceno na základě metody strukturovaného rozhovoru.

Otázka 1: Byly veškeré informace a postupy v metodickém listu srozumitelné?

Všechny tři učitelky se shodly, že metodické listy byly srozumitelné. Učitelka A přidala komentář, že ocenila texty psané kurzívou, protože si díky nim hned dokázala představit, jak má hodina vypadat. Naopak učitelka C by texty kurzívou smazala, protože ji přišly zbytečné. Dále se učitelky A a B shodly na tom, že kladně hodnotí připravené materiály k jednotlivým lekcím.

Otázka 2: Byly pomocí aktivit splněné vytyčené cíle?

Učitelky A, B i C se všechny jednoznačně shodly, že ano bez dalších komentářů. Shledaly, že veškeré aktivity vedou k naplnění vytyčených cílů. K cílům neměly žádné další připomínky.

Otázka 3: Která aktivita zaujala nejvíce vás a která zaujala děti?

Učitelky A a B zaujala nejvíce aktivita z lekce č. 4, tedy tvorba vlastního příběhu. Učitelce C se nejvíce líbily kartičky na dějovou posloupnost z lekce č. 6. Každou třídu zaujala jiná aktivita. U dětí učitelky A to byly kartičky na dějovou posloupnost z lekce č. 6, děti z třídy učitelky B nejvíce zaujala tvorba vlastního příběhu z lekce č. 4 a děti u učitelky C si nejvíce užily posvícenskou hostinu z lekce č. 3.

Otázka 4: Která aktivita byla pro děti nezajímavá nebo moc složitá?

Učitelky B a C se shodly, že aktivita „živé obrazy“ z lekce č. 2 byla moc složitá. Učitelka B uvedla, že vlastně moc nevěděla, co mělo vzniknout. Učitelka A označila za složitou aktivitu „improvizace“ z lekce č. 5, protože děti neměly moc zkušeností s dramatizací.

Všechny učitelky se shodly, že všechny aktivity byly zajímavé a děti moc bavily.

Otázka 5: Doplnili byste program o další informace nebo pokyny, aby byl srozumitelnějším?

Učitelky A, B i C se shodly, že by program nijak nedoplňovaly. Učitelka C by program udělala kratší.

Závěr

Tématem bakalářské práce byla tvorba literárního programu pro děti předškolního věku s využitím metod DV, který se zabývá lidovými zvyky, tradicemi a pranostikami pro roční období podzim. Toto téma jsem si vybrala, protože v dnešní době už se na tradice a zvyky pomalu zapomíná a pokud nebudou předávány z generace na generaci, mohly by vymizet úplně. Výběr právě podzimních tradic a zvyků vzešel z mé osobní zkušenosti, kdy se během mé praxe v různých MŠ děti setkávaly především s tradicemi Vánoc a Velikonoc, ale o podzimních zvyklostech se s dětmi téměř nehovořilo. Místo dušiček se spíše slaví halloween, a tak mi přišlo důležité předávat dětem právě naše kulturní dědictví.

V teoretické části se nejprve zaměřuji na literární výchovu v MŠ a na její význam v rozvoji předčtenářské gramotnosti u dětí v předškolním věku. Dále jsou zde rozebrány zásady práce s literárním textem a kompetence učitelky v MŠ. V následující kapitole je popsána dramatická výchova v předškolním vzdělávání, ve které je kladen důraz na její principy a cíle. Následuje výběr metod DV vhodných pro předškolní vzdělávání. K závěru teoretické části je rozebrána lidová slovesnost a její žánry využitelné v MŠ. Následuje výběr lidových tradic a zvyků, které jsou stěžejní pro tvorbu literárního programu. Poslední kapitola se věnuje knihám *Chaloupka na vršku* a *Chaloupka na vršku nové příběhy* od autorky Šárky Váchové, jejichž texty jsou využívány v části praktické.

V praktické části byly stanoveny dva hlavní cíle. Prvním bylo vytvořit program „*Průvodce podzimními zvyky a tradicemi*“. Druhým cílem bylo ověřit program v praxi. Při tvorbě programu byly dodržovány zásady literární a dramatické výchovy na základě nastudované odborné literatury. Ve vytvořeném programu jsou používány metody DV a činnosti vhodné pro rozvoj předčtenářské gramotnosti. Program je určen pro pedagogy MŠ a skládá se z 6 lekcí. Každá lekce je zaměřena na jednu podzimní zvyklost, tradici nebo pranostiku a pro její realizaci je stanovena časová dotace jednoho dopoledne při řízené činnosti v MŠ. Celý program byl realizován autorkou a třemi dalšími učitelkami z různých MŠ. Pro vyhodnocení programu byla využita metoda strukturovaného rozhovoru. Odpovědi byly zpracovány a vyhodnoceny autorkou práce. Na základě odpovědí lze program hodnotit jako vhodný a využitelný v praxi.

Dále byly pro praktickou část stanoveny čtyři výzkumné otázky.

1. Splňují jednotlivé lekce programu „Průvodce podzimními zvyky a tradicemi“ vytyčené cíle?

Vytyčené cíle v jednotlivých lekcích byly na základě realizace splněné. Hodnocení respondentů na činnosti vedoucí k naplnění cílů bylo pozitivní a nebyly shledány žádné další připomínky.

2. Jaké připomínky mají pedagogové k vytvořeným metodickým listům, podle kterých program realizovali?

Respondenti byli s formou a činnostmi v metodických listech spokojeni. Vyskytl se zde protichůdný názor na texty psané kurzívou, které sloužily pedagogům jako inspirace pro realizaci. Jeden z respondentů texty psané kurzívou ocenil, protože mu pomohly s utvořením představy, jak by mohla celá lekce probíhat, ale jiný respondent by je vynechal, protože mu v lekcích přišly nadbytečné. Respondenti také příznivě ocenili vytvořené a připravené materiály.

3. Které aktivity zaujaly pedagogy nejvíce a nejlépe se jim realizovaly?

Jako nejlepší aktivity byly vyhodnoceny: tvůrčí psaní z lekce č. 4 a kartičky na dějovou posloupnost z lekce č. 6.

4. Které aktivity se po realizaci ukázaly jako méně účinné?

Respondenti se shodli, že všechny aktivity byly pro děti zajímavé a bavily je. Neoznačili by žádnou aktivitu jako „méně účinnou“. Při realizaci se ukázalo, že pokud se s dětmi chystáme realizovat strukturované zaměstnání s využitím metod DV, je potřeba, aby na ně byly děti předem připravené, tedy aby si je nejdřív vyzkoušely.

Tato práce mi pomohla uvědomit si význam literární a dramatické výchovy v předškolním vzdělávání. Utřídila jsem si zásady práce a kompetence učitelky v MŠ pro svou budoucí praxi a na základě realizace programu jsem si uvědomila, že je důležité zařazovat pravidelně metody DV do řízené činnosti v předškolním vzdělávání.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

AMIROVÁ, A., FIEDLEROVÁ, M., REJCHRTOVÁ, A., 2019. *Metody a aktivity dramatické výchovy v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-430-5.

ČERNÁ, O., 2014. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0720-7.

ČERNOUŠEK, M., 2019. *Děti a svět pohádek: kouzlo vyprávěného slova*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1434-2.

DOLÁKOVÁ, S., 2015. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0933-1.

GEBHARTOVÁ, V., 2011. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-854-8.

KOVAŘÍKOVÁ, Z., SOMOGYI, V., 2006. *Pranostiky: rokem krok za krokem*. Praha: Albatros. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-000-1989-2.

KOŽELUHOVÁ, E., WILDOVÁ, R., 2021. *Čtenářské strategie v předškolním vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7603-287-3.

LADA, J., 2017. *Tradiční český podzim*. Praha: Bambook. ISBN 978-80-271-0018-7.

MACHKOVÁ, E., 2007. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS. ISBN 978-80-7068-207-4.

MACHKOVÁ, E., 2012. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatičnosti*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3., dopl. vyd.]. V Praze: Akademie múzických umění. ISBN 978-80-7331-214-5.

MARÁKOVÁ, I., 2006. *Pranostiky a hry na celý rok*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7164-6.

MEJSTRÍK, V., a kol. 2003. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 3., opr. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-1080-7.

PETERKA, J., 2007. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: MME Mercury Music & Entertainment. ISBN 978-80-239-9284-7.

SIROVÁTKA, O., 1998. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. ISBN 80-850-1006-2.

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

STRNADOVÁ, K., BIČIŠŤOVÁ, E., VEBEROVÁ, E., 1989. *Literární výchova v mateřské škole: dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy*. Praha: Naše vojsko. ISBN (Brož.).

SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0020-8.

ŠOTTNEROVÁ, D., 2006. *Léto a podzim*. Olomouc: Rubico. ISBN 80-734-6066-1.

ŠOTTNEROVÁ, D., 2009. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico. ISBN 978-80-7346-096-9.

TOMAN, J., 1992. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU. ISBN 80-704-0055-2.

TOMÁŠKOVÁ, I., 2015. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0790-0.

VÁCHOVÁ, Š., 2009. *Chaloupka na vršku*. Praha: Česká televize. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-025-2.

VÁCHOVÁ, Š., 2013. *Chaloupka na vršku: nové příběhy*. Praha: Česká televize. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-109-9.

VALENTA, J., 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.

VAŠKŮ, Z., 2002. *Velký pranostikon*. Dotisk 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0984-1.

VOŠČEKOVÁ, H., 2018. *Od podzimu do léta pohádka k nám přilétá: roční projekt pro MŠ*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1372-7.

Seznam internetových zdrojů

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

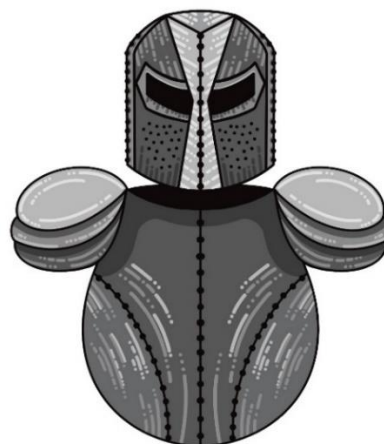
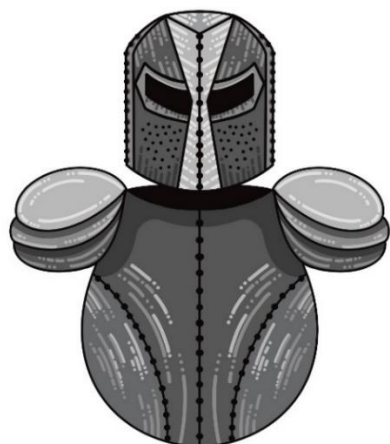
MŠMT., 2018. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: (úplné znění k 1. lednu 2018) [online]. Praha: VÚP [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

NOHA, M., 2014. Profese. *Šárka Váchová* [online]. [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <http://www.sarkavachova.cz/>

Seznam příloh

Příloha 1: Kartičky piktogramů lekce č. 2	64
Příloha 2: Noty lekce č. 3: „ <i>To je zlaté posvícení</i> “	65
Příloha 3: Obrázkové kartičky pohádek lekce č. 4.....	66
Příloha 4: Kartičky dějová posloupnost lekce č. 6.....	67
Příloha 5: Noty lekce č. 6: „ <i>Už Martin na bílém koni</i> “	68

Příloha 1: Kartičky piktogramů lekce č. 2

ZVYKY - POSVÍCENÍ

To je zlaté posvícení

Mírně Lidová píseň z Čech

C G C G C

To je zla - té po - svi - ce - ní, to je zla - tá ne - dě - le,

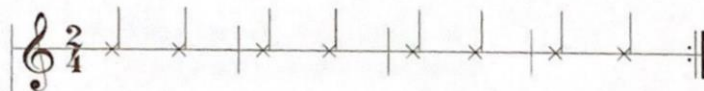
G C G C G C

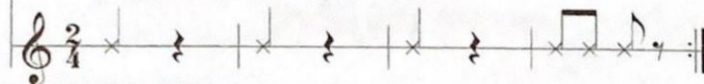
má - me ma - so a zas ma - so, k to - mu kou - sek pe - če - ně.

2. To je zlaté posvícení,
to je zlaté pondělí.
Máme maso a zas maso
jako včera v neděli.

Ostinato

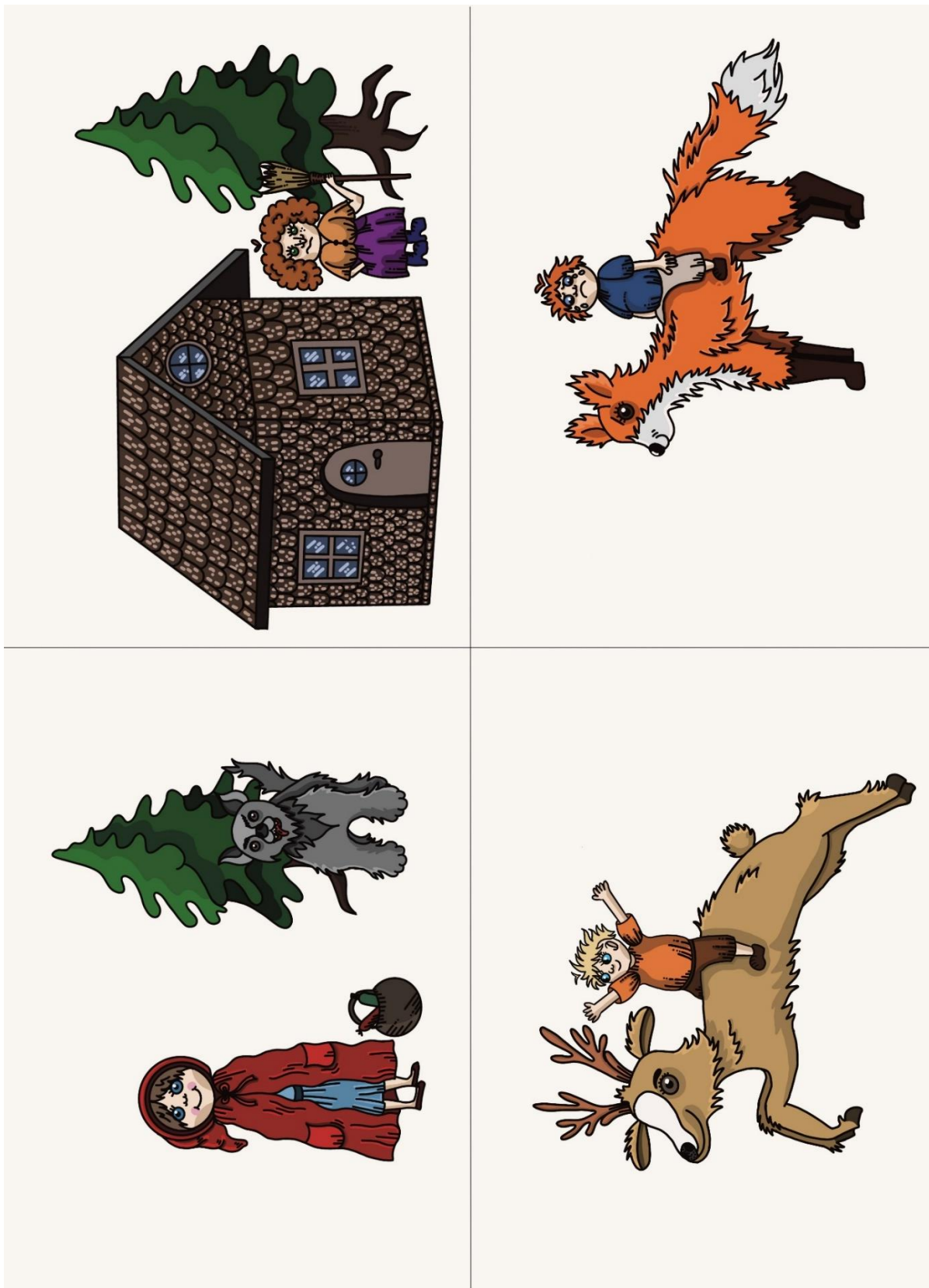
Bubínek

Hůlky

Příloha 3: Obrázkové kartičky pohádek lekce č. 4

Příloha 4: Karty dějová posloupnost lekce č. 6

ZIMA

Už Martin na bílém koni

Už Ma-rtin na bí-lém ko-ni, už za-se při-jí-ždí
k nám, ve-se-le po-dků-vky zvo-ní, je-de k nám
zas bí-lý pán. Po sí-lá ho sva-tý Pe-tr,
ať zi-mu o-hlá-sí včas, ze skří-ně vy-tá-hnem
sve-tr, bu-de se nám ho-dit zas.

2. Máme teď jediné přání,
ať brzy napadá sníh,
ať na bobech a na saních
řádit můžem na kopcích.
Ať honem andílci v nebi
roztrhají peřinu,
nechceme déle už čekat,
těšíme se na zimu.

